

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS
ATASKAITA
DĖL PRIEMONIŲ, KURIŲ BUVO IMTASI AR KURIŲ NUMATOMA IMTIS,
SIEKIANČIŲ ĮGYVENDINTI EUROPOS KOMITETO PRIEŠ KANKINIMĄ IR KITOKĮ
ŽIAURŲ, NEŽMONIŠKĄ AR ŽEMINANTĮ ELGESĮ AR BAUDIMĄ (CPT) 2012 M.
LAPKRIČIO 27 D. – GRUODŽIO 4 D. VIZITO LIETUVOJE ATASKAITOJE
NURODYTAS REKOMENDACIJAS**

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS
ATASKAITA
DĖL PRIEMONIŲ, KURIŲ BUVO IMTASI AR KURIŲ NUMATOMA IMTIS,
SIEKIANT ĮGYVENDINTI EUROPOS KOMITETO PRIEŠ KANKINIMĄ IR KITOKĮ
ŽIAURŲ, NEŽMONIŠKĄ AR ŽEMINANTĮ ELGESĮ AR BAUDIMĄ (CPT) 2012 M.
LAPKRIČIO 27 D. – GRUODŽIO 4 D. VIZITO LIETUVOJE ATASKAITOJE
NURODYTAS REKOMENDACIJAS¹**

LAISVĖS ATĖMIMO VIETŲ STEBĖSENA

Pastabos

Lietuvos valdžios institucijos kviečiamos apsvarstyti galimybę prisijungti prie Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą Papildomo protokolo (8 punktas).

Seimas 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. XII-630 ratifikavo Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą. Įstatymas įsigaliojo 2014 m. sausio 1 d.

Be to, Seimas 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. XII-629 priėmė Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimus, kuriuo Seimo kontrolierių įstaigai buvo suteiktos nacionalinės prevencijos institucijos funkcijos. Nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusiu įstatymu, siekdami užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui, Seimo kontrolieriai prevencijos tikslais galės nuolat lankytis laisvės apribojimo vietose.

Remiantis įstatymu, laisvės apribojimo vieta yra bet kuri Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausanti ar jos kontroliuojama vieta, kurioje asmenų laisvė yra arba gali būti apribota, vadovaujantis valdžios įstaigos sprendimu ar jai paraginus arba su jos pritarimu ar sutikimu. Laisvės apribojimo vietomis laikytinos: 1) pataisos įstaigos; 2) tardymo izoliatoriai; 3) areštinės; 4) psichiatrijos įstaigos; 5) užkrečiamųjų ligų gydymo įstaigos; 6) globos namai; 7) pasienio kontrolės punktai; 8) Užsieniečių registracijos centras; 9) kitos laisvės apribojimo vietos.

Vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai turi teisę: 1) nuolat tikrinti, kaip laisvės apribojimo vietose elgiamasi su asmenimis, kurių laisvė apribota; 2) gauti visą informaciją apie elgesį su asmenimis, kurių laisvė apribota, apie jų laikymo sąlygas, taip pat apie tokių asmenų skaičių, apie laisvės apribojimo vietų skaičių ir jų buvimo vietą; 3) patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra; 4) apklausti be liudininkų asmenis, kurių laisvė apribota, taip pat bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos; 5) pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti; 6) laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais; 7) teikti atitinkamoms valdžios įstaigoms siūlymus (rekomendacijas), kaip pagerinti elgesį su asmenimis, kurių laisvė apribota, šių asmenų laikymo sąlygas, taip pat kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui; 8) teikti išvadas dėl galiojančių teisės aktų ir teisės aktų projektų.

Kompetentingos institucijos privalo išnagrinėti Seimo kontrolierių siūlymus (rekomendacijas), konsultuotis su Seimo kontrolieriais dėl siūlymų (rekomendacijų) galimų įgyvendinimo priemonių ir informuoti Seimo kontrolierius apie jų pateiktų siūlymų (rekomendacijų) įgyvendinimo rezultatus.

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaitai ir jos viešam paskelbimui buvo pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 3 d. pasitarime.

POLICIJOS ĮSTAIGOS

Įžanginės pastabos

Rekomendacijos

- Lietuvos valdžios institucijos turi užtikrinti, kad areštinėse laikomi asmenys būtų greitai perkelti į laisvės atėmimo vietas. Turi būti siekiama nutraukti kardomųjų laikymo policijos įstaigose praktiką (10 punktas);
- Lietuvos valdžios institucijos turi imtis priemonių užtikrinti, kad nuteistųjų sugražinimas į policijos areštines būtų taikomas ir leidžiamas tik išskirtiniais atvejais, t. y. tik esant specialioms priežastims, ir kaip įmanoma trumpesniam laikotarpiui. Kiekvienu atveju tokiam gražinimui turi būti duotas konkretus prokuroro arba teisėjo leidimas (11 punktas).

Šiuo metu, vadovaujantis Suėmimo vykdymo įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi, asmenys, kuriems skirtas suėmimas, iki jų pasiuntimo į tardymo izoliatorių ne ilgiau kaip penkiolika parų gali būti laikomi teritorinės policijos įstaigos areštinėje. Suimtieji ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro arba teismo nutartimi iš tardymo izoliatoriaus į policijos areštinę gali būti perkelti (uždaryti) ir ikiteisminio tyrimo veiksmams atlikti ar dėl bylų nagrinėjimo teisme, tačiau taip pat ne ilgiau kaip penkiolikai parų. Šis straipsnis taip pat numato, kad tokių asmenų laikymas policijos areštinėje turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga.

Be to, Policijos areštinių apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Lietuvos policijos generalinio komisaro 2012 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 5-V-677, 5.2 punkte nustatytas papildomas asmenų laikymo policijos areštinėse termino apribojimas. Šiame punkte nustatyta, kad asmenys, kuriems paskirta kardomoji priemonė suėmimas (kardomasis kalinimas), ir laikinai į policijos areštines perkelti nuteisti asmenys policijos areštinėje gali būti laikomi iki aštuonių parų. Šis terminas, esant būtinoms aplinkybėms, gali būti pratęstas iki įstatyme nustatyto penkiolikos parų termino teritorinės policijos įstaigos viršininko ar jo įgalioto policijos pareigūno raštišku leidimu.

Atsižvelgiant į Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (toliau – Komitetas) pateiktas rekomendacijas, numatoma rengti Suėmimo vykdymo įstatymo 2 straipsnio 2 dalies pakeitimus. Rengiant įstatymo pataisas, bus sprendžiama, ar tikslinga apriboti ikiteisminio tyrimo pareigūno teisę spręsti dėl suimtųjų laikino perkėlimo į policijos areštinę, pavyzdžiui, ją suteikiant tik prokurorui ar teismui arba numatant reikalavimą, kad ikiteisminio tyrimo pareigūno sprendimas būtų patvirtintas jo vadovo. Taip pat bus svarstoma galimybė nustatyti reikalavimą, kad tokie sprendimai visuomet būtų motyvuoti. Įstatymo projektu taip pat bus siūloma nustatyti, kad suimtasis iš policijos areštinės į tardymo izoliatorių būtų pasiunčiamas nedelsiant, bet ne vėliau kaip per dešimt parų.

Netinkamas elgesys

Rekomendacijos

- Jeigu policijos areštinių pareigūnams būtina turėti gumines lazdas, lazdos neturi būti matomos (15 punktas);

Policija numato palaipsniui pakeisti šiuo metu naudojamas gumines lazdas į kitas, kurios nebūtų akivaizdžiai pastebimos (pavyzdžiui, teleskopinio tipo lazdas).

Pažymime, kad specialiosios priemonės policijos areštines yra naudojamos tik esant būtinumui, vadovaujantis Policijos veiklos įstatymo nuostatomis, t. y. siekiant policijos pareigūnui apginti save ar kitą asmenį nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio gyvybei ar sveikatai kėsینimosi.

- **Turi būti imtasi skubių priemonių, kad policijos areštinių pareigūnai paprastai nesinešiotų elektros šoko prietaisų (16 punktas).**

Elektros šoko prietaisai naudojami vadovaujantis Elektros impulsinių prietaisų *Taser* naudojimo policijos veikloje taisyklių, patvirtintų Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. 5-V-394, reikalavimais.

Elektros šoko prietaisų areštinių policijos pareigūnai kasdien nesinešioja. Šie prietaisai yra išduodami esant būtinumui (žalojimosi atvejai, neramumai ir pan.), leidimą jais naudotis turintiems policijos pareigūnams.

Pastabos

Komitetas tiki, kad Lietuvos valdžios institucijos tęs pastangas užtikrinti, kad policijos pareigūnai nenaudotų daugiau jėgos negu būtina vykdant sulaikymą. Suvaldžius sulaikytuosius asmenis, negali būti jokio pateisinimo jų mušimui (13 punktas).

Policijos veiklos įstatyme griežtai reglamentuoti galimi policijos pareigūnų fizinės prievartos panaudojimo atvejai. Vadovaujantis minėto įstatymo nuostatomis, prievartą, kuri gali sukelti kūno sužalojimą ar mirtį, galima naudoti tik tiek, kiek to reikia tarnybinei pareigai įvykdyti, ir tik po to, kai visos įmanomos įtikinimo ar kitos priemonės nebuvo veiksmingos. Policijoje netoleruojamas ir ateityje nebus toleruojamas nebūtinai fizinės prievartos naudojimas sulaikant (sulaikius) nusikalstamas veikas ar kitus teisės pažeidimus padariusius asmenis. Visais atvejais, gavus informacijos apie tai, jog policijos pareigūnas galbūt neteisėtai panaudojo fizinę prievartą yra (bus) atliekamas tarnybinis patikrinimas ir sprendžiamas pareigūno tarnybinės atsakomybės klausimas, o esant nusikalstamos veikos požymių – pradedamas ikiteisminis tyrimas.

Prašymai pateikti informaciją

– Dėl 2013 metų:

- **skundų dėl netinkamo policijos pareigūnų elgesio skaičius ir dėl to iškeltų baudžiamųjų ir (arba) drausminių bylų skaičius;**
- **ataskaita apie baudžiamojo poveikio priemones ir (arba) drausmines sankcijas, skirtas remiantis skundais dėl policijos pareigūnų netinkamo elgesio (14 punktas).**

Per 2013 metų devynis mėnesius Policijos departamente prie Vidaus reikalų ministerijos gautas 61 skundas dėl policijos pareigūnų galimai neteisėto fizinės prievartos naudojimo. Buvo pradėta 11 ikiteisminių tyrimų. 7 ikiteisminiuose tyrimuose dar nepriimtas galutinis procesinis sprendimas, kiti nutraukti pripažinus, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Išnagrinėjus skundus, 52 atvejais (85 proc.) informacija nepasitvirtino, dėl kitų tebevyksta tyrimas. 2013 metais nebuvo pareigūnų, už neteisėtą fizinės prievartos panaudojimą nubaustų tarnybinėmis nuobaudomis.

Per 2013 metų devynis mėnesius dėl netinkamo policijos pareigūnų elgesio, susijusio su fiziniu ir psichologinio smurto panaudojimu, prokuratūroje gauti 102 asmenų skundai (5 iš jų – vienodo turinio asmenų skundai dėl to paties įvykio), pradėta 30 ikiteisminių tyrimų, buvo priimti ar įsiteisėjo apkaltinamieji nuosprendžiai dėl 3 policijos pareigūnų.

Per 2013 metų devynis mėnesius prokurorų inicijuotų tarnybinių patikrinimų dėl netinkamo policijos pareigūnų elgesio, susijusio su fizinio ir psichologinio smurto panaudojimu, atlikta nebuvo, taip pat prokurorų iniciatyva drausmine tvarka nebuvo nubausta ir policijos pareigūnų.

Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2012 m. gruodžio 20 d. nuosprendžiu (įsiteisėjo 2013 m. balandžio 11 d.) T. A. ir V. Ž. nuteisti pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad viršijo savo įgaliojimus ir dėl to didelės neturtinės žalos patyrė fizinis asmuo ir valstybė. Jie, būdami statutiniais valstybės tarnautojais – Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Viešosios tvarkos valdybos areštinės ir konvojaus skyriaus Tarnybos organizavimo poskyrio budėtojų grupės vyriausiais postiniais, 2012 m. kovo 8 d. apie 6.30–7.00 val., pradėjęs triukšmauti į areštinę uždarytam sulaikytajam S. S., veikdami bendrai, nuvedė jį į kitą kamerą ir už nugaros antrankiais surakintomis rankomis parvertę veidu į grindis suspardė. S. S. toliau triukšmaujant, maždaug po 20 min. sugrįžo į kamerą ir pargriovę S. S. ant pilvo sudavė daugybinius smūgius, po to V. Ž. panaudojo prieš gulintį S. S. elektros impulsinį prietaisą „Taser“, padarydami nukentėjusiajam nesunkų, ilgiau nei 10 dienų trukusį sveikatos sutrikdymą. Taip T. A. ir V. Ž. viršijo savo įgaliojimus, numatytus Policijos veiklos įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje, ir veiksmais, nesuderinamais su Lietuvos policijos pareigūno vardu, sumenkino policijos, kaip valstybės institucijos, įvaizdį ir autoritetą, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą, tuo padarydami didelę neturtinę žalą valstybei ir nukentėjusiajam S. S., nes buvo pažeista Konstitucijos 21 straipsnyje numatyta asmens garantija nebūti kankinamam, žalojamam, žeminamam.

Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. kovo 28 d. nuosprendžiu (įsiteisėjo 2013 m. lapkričio 22 d.) M. T. nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį už tai, kad būdamas valstybės tarnautoju tyčia viršijo savo įgaliojimus ir dėl to didelės žalos patyrė fizinis asmuo ir valstybė. Būdamas Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Vilniaus miesto 5 policijos komisariato Nusikaltimų tyrimo skyriaus tyrėju, jis viršijo jam, kaip statutiniam valstybės tarnautojui, Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 6 punkte suteiktus viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu, viršijo jam, kaip policijos pareigūnui, Policijos veiklos įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje suteiktus įgaliojimus – teisę, įgyvendinant policijos uždavinius, reikalauti, kad tiesiogiai jam nepavaldūs asmenys vykdytų jo teisėtus nurodymus, o jų nevykdymo ar pasipriešinimo atveju panaudoti prievartą, tyčia nevykdė Policijos veiklos įstatymo 21 straipsnio 1 dalies 1 punkte ir 3 punkte nustatytos pareigos – gerbti ir ginti žmogaus orumą, užtikrinti ir saugoti jo teises bei laisves ir užtikrinti sulaikyto ar pristatyto į policijos įstaigą asmens teises ir teisėtus interesus. 2012 m. birželio 8 d. policijos komisariate atliekant procesinius veiksmus ikiteisminio tyrimo byloje, M. T., siekdamas atskleisti nusikalstamą veiką ir versdamas A. V. prisipažinti įvykdžius nusikalstamą veiką, neturėdamas nei faktinio, nei teisinio pagrindo, tyčia panaudojo fizinį smurtą: ant kėdės sėdėjusiam A. V. ranka sudavė maždaug 5 kartus į veido sritį, apie 2–3 kartus į pilvą, gumine lazda sudavė 3–4 kartus į pilvą, parvertęs nuo kėdės ant žemės, gumine lazda ne mažiau kaip 5 kartus sudavė į pilvo sritį ir maždaug tiek pat kartų į nugarą bei po porą kartų per abi kojas, padarydamas nukentėjusiajam nežymų sveikatos sutrikdymą. Tokiais veiksmais M. T. padarė fizinę žalą A. V. ir didelę žalą jo teisėms, numatytoms Konstitucijos 21 ir 31 straipsniuose, padarė didelę žalą valstybei – sumenkino policijos, kaip valstybinės institucijos, įvaizdį ir autoritetą bei diskreditavo policijos pareigūno vardą.

Apsauga nuo netinkamo elgesio

Rekomendacijos

- Lietuvos valdžios institucijos turi toliau dėti pastangas, kad praktikoje būtų veiksmingai užtikrinamos sulaikytųjų ir suimtųjų teisės apie savo sulaikymą arba suėmimą nuo jo pradžios pranešti artimiems giminaičiams arba kitiems tretiesiems asmenims (18 punktas);
- sulaikyti ir suimti asmenys turi būti informuoti, ar apie jų sulaikymą ir (arba) suėmimą pavyko pranešti artimam giminaičiui arba kitam asmeniui (18 punktas);

Baudžiamojo proceso kodekso 10 straipsnis nurodo, kad įtariamojo teisė į gynybą yra įgyvendinama nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos, o teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų ir imtis reikiamų priemonių užtikrinti jų asmeninių ir turtinių teisių apsaugą. Baudžiamojo proceso kodekso 21 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad įtariamasis turi teisę žinoti, kuo jis įtariamas, pateikti prašymus, pareikšti nušalinimus. Atsižvelgiant į tai, įtariamasis, jam pageidaujant, gali pats arba per gynėją prašyti, kad apie jo sulaikymą ar suėmimą būtų pranešta giminaičiams ar kitiems tretiesiems asmenims. Baudžiamojo proceso kodekso 128 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad paskiriant suėmimą dalyvavęs prokuroras privalo apie įtariamojo suėmimą pranešti vienam iš suimtojo nurodytų šeimos narių ar artimųjų giminaičių. Jeigu suimtas jokie asmens nenurodo, prokuroras savo nuožiūra turi pranešti vienam iš įtariamojo šeimos narių ar artimųjų giminaičių, jei ši pavyksta nustatyti. Prokuroras gali atsisakyti pranešti, jei suimtas motyvuotai paaiškina, kad toks pranešimas gali pakenkti jo šeimos narių ar artimųjų giminaičių saugumui. Be to, įtariamajam turi būti sudaryta galimybė pačiam pranešti šeimos nariams ar artimiesiems giminaičiams apie suėmimo paskyrimą.

Pažymėtina, kad šios kodekso nuostatos galioja ir sulaikytam asmeniui (Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnio 7 dalyje nurodoma, kad apie asmens sulaikymą nedelsiant pranešama Baudžiamojo proceso kodekso 128 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka). Įtariamojo sulaikymo protokole reikalaujama nurodyti, kokiam sulaikytojo šeimos nariui ar artimajam giminaičiui, nurodant vardą, pavardę, gimimo datą, asmens kodą, gyvenamąją vietą, telefoną, pranešta apie asmens sulaikymą, arba turi būti nurodomi motyvai, kodėl, remiantis sulaikyto asmens paaiškinimais, apie asmens sulaikymą šeimos nariui ar artimajam giminaičiui nepranešta.

Be to, Vyriausybė 2013 m. gruodžio 11 d. Seimui pateikė Baudžiamojo proceso kodekso 21, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projektą, kuriuo *inter alia* siūloma įtvirtinti įtariamojo teisę informuoti bent vieną asmenį jo pasirinkimu (t. y. nebūtinai tik šeimos narį ar artimąjį giminaitį) apie jo sulaikymą ar suėmimą.

- **Be to, konsultuojantis su Lietuvos advokatų taryba, turi būti imamasi papildomų priemonių užtikrinti, kad teisinę pagalbą policijos areštinėje suteikti paskirti advokatai savo pareigas vykdytų kruopščiai ir, visų pirma, laiku (19 punktas);**

Vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso 50 straipsnio 1 dalimi, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ir teismas privalo išaiškinti įtariamajam ir kaltinamajam jo teisę turėti gynėją nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento ir suteikti galimybę šia teise pasinaudoti, t. y. sudaryti realias faktines galimybes pasinaudoti teise pasirinkti ir kviesti gynėją, kuriuo pasitiki. Dėl įtariamojo ar kaltinamojo prašymo turėti gynėją arba dėl gynėjo atsisakymo surašomas protokolas. Įtariamojo apsisprendimas turėti gynėją priklauso nuo jo paties valios (Baudžiamojo proceso kodekso 50 straipsnis 2 dalis), tačiau Baudžiamojo proceso kodeksas nustato išsamų aplinkybių sąrašą, kada gynėjo dalyvavimas būtinas nepriklausomai nuo įtariamojo valios turėti gynėją (Baudžiamojo proceso kodekso 51 straipsnis). Tais atvejais, kai įtariamasis prašo užtikrinti gynėjo dalyvavimą ir gynėjo dalyvavimas nėra būtinas pagal Baudžiamojo proceso kodekso 50–51 straipsnius, tokiam asmeniui išaiškinama, kad jis turi teisę savarankiškai rasti gynėją arba kreiptis dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos, ir jam sudaromos sąlygos pasinaudoti šiomis teisėmis.

Faktiniai duomenys patvirtina, kad ikiteisminiame tyrime teisė į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą yra plačiai užtikrinama. Iš visų valstybės garantuojamų gynėjų dalyvavimo atvejų 2012 m. 54 proc. (17 853 atvejų) gynėjų paskyrimų buvo ikiteisminio tyrimo metu.

Teisingumo ministerija nėra gavusi informacijos iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų ar teismo, kad valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiantis advokatas nebūtų atvykęs, kai buvo kviečiamas užtikrinti gynybą įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam.

Pripažintina, kad dėl ribotų resursų gali pasitaikyti atvejų, kad tuoj pat po sulaikymo, jeigu nėra atliekami jokie procesiniai veiksmai, advokatas negali atvykti pas suimtąjį dėl objektyvių priežasčių (pavyzdžiui, dėl užimtumo). Pastebėtina, kad užtikrinant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą siekiama vadovautis gynybos nepertraukiamumo principu, t. y. parenkamas advokatas, kuris galėtų ne tik konsultuoti įtariamąjį, bet ir dalyvauti numatomuose procesiniuose veiksmuose. Bet kokiu atveju, esant sulaikytojo prašymui, advokatai šią pareigą, kai įstatymo numatytais atvejais turi būti teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba, privalo įgyvendinti per protingą terminą.

Lietuva skiria didelį dėmesį teisinės pagalbos efektyvumo ir kokybės užtikrinimui. Kokybės užtikrinimo mechanizmas yra paremtas keliais pagrindiniais principais:

1. Sutartinių įsipareigojimų kontrolė, kurią vykdo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizavimą įgyvendinančios institucijos – valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos.
2. Lietuvos advokatūros, kaip advokatų savivaldą įgyvendinančios institucijos, vykdoma advokatų kontrolė bendra tvarka.
3. Teisingumo ministerijos organizuojami mokymai valstybės garantuojamą teisinę pagalbą teikiantiems asmenims.

Atsižvelgiant į Komiteto pateiktas rekomendacijas, gerinant valstybės garantuojamos teisinės pagalbos efektyvumą ir kokybę, buvo atkreiptas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų ir advokatų, teikiančių valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, dėmesys (Teisingumo ministerijos 2013 m. spalio 22 d. raštas Nr. (1.16)-7R-7490), kad būtina užtikrinti, jog valstybės garantuojama teisinė pagalba būtų teikiama vadovaujantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme įtvirtintais principais, laikantis advokatų etikos reikalavimų ir vadovaujantis advokatų, teikiančių valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, profesinės veiklos baudžiamosiose bylose pavyzdiniais reikalavimais (pavyzdžiui, advokatas privalo tikrinti kliento suėmimo ir sulaikymo pagrindus ir sąlygas ir prieštarauti visoms kliento atžvilgiu neteisėtai ar nepagrįstai taikomoms kardomosioms ir kitoms procesinės prievartos priemonėms; advokatas privalo informuoti, paaiškinti ir patarti klientui dėl jo teisių ir laisvių, bylos perspektyvos, atsakyti klientui į visus jam rūpimus su byla susijusius teisinius klausimus; advokatas privalo susitikti su klientu prieš kiekvieną svarbų proceso veiksmą ir kt.). Ši problema taip pat buvo aptarta Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kolegijos, kurią sudaro valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų, advokatų, teikiančių valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, ir Teisingumo ministerijos atstovai, 2013 m. spalio 28 d. posėdyje. Teisingumo ministerija, organizuodama mokymus, įvertins poreikį papildomai gerinti advokatų įgūdžius dėl efektyvios gynybos užtikrinimo baudžiamajame procese.

Be to, siekiant užtikrinti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos paslaugų kokybę, buvo priimti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimai, kurie įsigaliojo 2014 m. sausio 1 d. Juose numatoma, kad Lietuvos advokatūra tikrina valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų, advokatų padėjėjų veiklos kokybę pagal Lietuvos advokatūros patvirtintas valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos kokybės vertinimo taisykles, o sprendimas dėl tokio patikrinimo turės būti priimtas ne vėliau kaip per mėnesį nuo informacijos, kuri buvo pagrindas pradėti tokį patikrinimą, priėmimo dienos.

- **turi būti imamos priemonės užtikrinti, kad nepilnamečiai nedarytų jokių pareiškimų ir nepasirašytų jokių dokumentų, susijusių su nusikaltimu, kurio padarymu jie įtariami, jeigu nedalyvauja ir nepilnamečiui nepadedą advokatas (ir, iš esmės, patikimas pilnametis asmuo);**

Baudžiamojo proceso kodekso 51 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad gynėjo dalyvavimas būtinas nagrinėjant bylas dėl veikų, kuriomis įtariamas ar kaltinamas nepilnametis. Nepilnamečio įtariamojo atsisakymas nuo gynėjo nėra privalomas ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ir teismui (Baudžiamojo proceso kodekso 52 straipsnio 2 dalis). Būtinąjį gynėjo dalyvavimo institutas lemia tai, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi pareigą kiekvieną kartą atliekant bet kokią procesinį veiksmą patikrinti, ar, jeigu yra būtinąjį gynėjo dalyvavimo pagrindai, įtariamasis ir kaltinamasis yra atstovaujamas gynėjo, o jeigu ne – nedelsiant paskirti tokį

gynėją. Taigi nedalyvaujant advokatui nepilnamečio padaryti pareiškimai ar pasirašyti dokumentai negalėtų būti traktuojami kaip įrodymai, nes jie būtų gauti ne įstatymų nustatyta tvarka ir pažeidus reikalavimą duomenis rinkti tik teisėtais būdais (Baudžiamojo proceso kodekso 20 straipsnis).

Baudžiamojo proceso kodeksas taip pat numato atstovų pagal įstatymą dalyvavimo baudžiamajame procese galimybę. Baudžiamojo proceso kodekso 53 straipsnis nustato, kad įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo arba nukentėjusiojo atstovai pagal įstatymą gali dalyvauti procese ir ginti savo atstovaujamojo proceso dalyvių interesus, jeigu šie yra nepilnamečiai arba nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais, išskyrus atvejus, kai tai prieštarautų nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams. Atstovais pagal įstatymą gali būti nepilnamečio arba neveiksnaus įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ir nukentėjusiojo tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai arba įstaigos, kuri globoja ar rūpinasi įtariamuoju, kaltinamuoju, nuteistuoju ar nukentėjusiuoju, įgalioti asmenys. Atstovui pagal įstatymą, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą, leidžiama dalyvauti procese, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras priima dėl to nutarimą, o teismas – nutartį. Atstovas pagal įstatymą paprastai dalyvauja procese kartu su asmeniu, kuriam atstovauja. Ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu bei teismo nutartimi gali būti atsisakyta leisti atstovui pagal įstatymą dalyvauti procese kaip atstovui, jeigu tai prieštarautų nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams. Tokiu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi užtikrinti, kad procese dalyvautų kitas atstovas pagal įstatymą, o kai tokios galimybės nėra, – laikinai, kol bus išspręstas naujo atstovo pagal įstatymą klausimas, paskirti atstovu bet kokį kitą asmenį, galintį tinkamai atstovauti nepilnamečio ar neveiksnaus asmens interesams.

Be to, Baudžiamojo proceso kodekso 188 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad proceso dalyvių prašymu arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva į jaunesnio kaip 18 metų įtariamojo apklausą gali būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kuris padeda apklausti nepilnamečių, atsižvelgiant į jo socialinę ir psichologinę brandą.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi priimti konkrečias 21 punkte nustatytus reikalavimus atitinkančias teisines nuostatas dėl teisės kreiptis į gydytoją (21 punktą);**

Suėmimo vykdymo įstatymo 45 straipsnio 1 dalis nustato, kad suimtiesiems turi būti užtikrintas tokios pat kokybės ir lygio gydymas, kaip laisvėje esantiems asmenims. Ši įstatymo nuostata yra perkelta ir į Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisykles, patvirtintas Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 5-V-356. Pažymėtina, kad šiuo klausimu Policijos departamente prie Vidaus reikalų ministerijos negautas nei vienas sulaikyto asmens nusiskundimas.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi imtis priemonių užtikrinti, kad visus į policijos areštinę uždarytus asmenis nedelsiant apžiūrėtų kvalifikuotas sveikatos specialistas. Po apžiūros parengtoje ataskaitoje turi būti: (i) sulaikyto asmens teiginiai, turintys reikšmės medicininei apžiūrai (įskaitant ir jo teiginius apie jo sveikatos būklę ir tariamą netinkamą elgesį); (ii) išsami objektyvių medicininės apžiūros rezultatų ataskaita, paremta nuodugnia apžiūra; (iii) atsižvelgiant į pirmas dvi rekomendacijas pateikiama sveikatos priežiūros specialisto išvada, kurioje turėtų būti nurodyta, kiek kalinamojo teiginiai atitinka objektyvius medicininės apžiūros rezultatus. Jeigu užfiksuojama sužeidimų, atitinkančių sulaikyto arba suimto asmens teiginius apie netinkamą elgesį (arba net nesant tokių pareiškimų rodantys netinkamą elgesį), apie tai, nepaisant sulaikyto asmens pageidavimo, turi būti informuojamas prokuroras (22 punktą);**

Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisyklių, patvirtintų Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 5-V-356, 72.1 punkte nustatyta, kad policijos areštinės bendruomenės slaugytojas privalo per 24 valandas apžiūrėti ir įvertinti sulaikytą ir į

policijos areštinę uždarytų asmenų sveikatos būklę, jų sutikimu (suimti, nuteisti asmenys, atvežti iš kitos kardomojo kalinimo vietos ar policijos areštinės apžiūrimi tik šių pageidavimu). Taip pat ir remiantis sveikatos apsaugos ministro 2004 m. sausio 19 d. įsakymu Nr. V-8, patvirtintos Lietuvos medicinos normos MN 129 : 2004 „Teritorinės policijos įstaigos areštinės medicinos punktas (kabinetas)“ 18 punktu, policijos areštinės medicinos bendruomenės slaugytojas gali apžiūrėti ir įvertinti naujai į policijos areštinę atvykusių asmenų sveikatos būklę jiems sutikus. Tokių asmenų sveikatos būklės patikrinimai atliekami, jei uždarant asmenį į policijos areštinę kyla įtarimų dėl galimo asmens sveikatos sutrikimo, susirgimo ar sumušimo. Vadovaujantis minėta higienos norma, bendruomenės slaugytoju gali dirbti asmuo, baigęs slaugos studijas ir įgijęs bendruomenės slaugytojo profesinę kvalifikaciją.

Siekiant užkirsti kelią netinkamam elgesiui su asmenimis, kuriems apribota laisvė, vadovaujantis ankstesnėmis Komiteto rekomendacijomis, policijos areštinių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose numatytas kontrolės mechanizmas, įpareigojantis pareigūnus, prieš uždarant asmenis į policijos areštinę, fiksuoti vizualiai matomus sumušimus, nubrozdinimus ir pan. Tuo tikslu Policijos areštinių apsaugos ir priežiūros instrukcijoje, patvirtintoje Lietuvos policijos generalinio komisaro 2012 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 5-V-677, numatyta asmens apžiūros kortelė (instrukcijos 3 priedas), kurioje ir uždarant asmenį į policijos areštinę, ir iš jos išleidžiant fiksuojami visi matomi asmens sužalojimai, sumušimai, nubrozdinimai ir pan. Esant įtarimų, kad prieš asmenį galėjo būti vartojama fizinė prievarta, apie tai informuojamas prokuroras.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi neatidėliodamos užtikrinti, kad visi policijos dėl bet kurios priežasties sulaikyti ir (arba) suimti asmenys būtų išsamiai informuoti apie jų teises nuo pat laisvės apribojimo pradžios (tai yra, nuo to momento, kai jiems tampa privaloma pasilikti policijoje). Tai turi būti užtikrinta jų sulaikymo momentu pateikiant aiškia informaciją žodžiu ir papildomai kaip įmanoma greičiau (tai yra, iš karto pirmą kartą patekus į policijos patalpas) pateikiant raštišką formą, kurioje turi būti aiškiai išdėstytos sulaikyto ir (arba) suimto asmens teisės. Ši forma turi būti parengta atitinkamomis kalbomis. Itin svarbu užtikrinti, kad sulaikytieji ir (arba) suimtieji iš tiesų suprastų savo teises. Tuo įsitikinti turi policijos pareigūnai (23 punktas).**

Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnyje reglamentuojami asmens laikino sulaikymo iki 48 valandų pagrindai ir tvarka. Remiantis šiuo straipsniu, apie asmens sulaikymą per įmanomai trumpiausią laiką ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras surašo laikino sulaikymo protokolą. Apie kiekvieną ikiteisminio tyrimo pareigūno ar kito asmens sulaikytą asmenį per įmanomai trumpiausią laiką turi būti pranešta prokurorui išsiunčiant laikino sulaikymo protokolo nuorašą.

Viena iš laikino sulaikymo protokolo sudedamųjų dalių yra informacija apie sulaikytajam išaiškintas teises. Protokole nurodoma, kad „sulaikytajam išaiškintos Baudžiamojo proceso kodekso 21 straipsnyje numatytos įtariamojo teisės: žinoti kuo jis įtariamas; nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento turėti gynėją; duoti parodymus; pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus; pateikti prašymus; pareikšti nušalinimus; susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga; apskusti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmus bei sprendimus. Taip pat išaiškinta, kad laikinas sulaikymas negali trukti ilgiau kaip 48 valandas. Jei sulaikytam asmeniui reikia skirti suėmimą, jis ne vėliau kaip per 48 valandas turi būti pristatytas teisėjui, kuris Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka išsprendžia suėmimo skyrimo klausimą. Be to, išaiškinta, kad apie sulaikymą nedelsiant pranešama 128 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka vienam iš sulaikytojo šeimos narių ar artimųjų giminaičių, nesant sulaikytojo motyvuoto paaiškinimo, kad toks pranešimas gali pakenkti jo šeimos narių ar artimųjų giminaičių saugumui. Be to, sulaikytajam turi būti sudaryta galimybė pačiam pranešti šeimos nariams ar artimiesiems giminaičiams apie sulaikymą.“

Asmens laikino sulaikymo protokolą pasirašo ir pats sulaikytasis, tad savo parašu jis patvirtina, kad šios teisės jam buvo išaiškintos. Asmens laikino sulaikymo protokolą taip pat pasirašo vertėjas, jei jis buvo kviestas dalyvauti, kai asmuo nemoka valstybinės kalbos.

Baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnio 6 dalyje nurodoma, kad laikinai sulaikytas asmuo po jo pristatymo į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą ne vėliau kaip per 24 valandas turi būti apklaustas kaip įtariamasis, prieš tai atlikus Baudžiamojo proceso kodekso 187 straipsnyje numatytus veiksmus. Baudžiamojo proceso kodekso 187 straipsnyje reglamentuojamas pranešimo apie įtarimą įteikimas. Remiantis šiuo straipsniu, prieš pirmąją apklausą įtariamajam turi būti pasirašytinai įteiktas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju. Pranešime apie įtarimą turi būti nurodyta nusikalstama veika (padarymo vieta, laikas, kitos aplinkybės) ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą nusikalstamą veiką, taip pat išvardytos įtariamojo teisės.

Generalinio prokuroro įsakymu patvirtintame pranešimo apie įtarimą pavyzdyje (blanke) pateikiama ši informacija: „Įtariamasis turi teises, numatytas Baudžiamojo proceso kodekso 21 straipsnio 4 dalyje: žinoti, kuo įtariamasis; nuo sulaikymo ar pirmos apklausos momento turėti gynėją; duoti parodymus; pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus; pateikti prašymus; pareikšti nušalinimus; susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga; apskusti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmus bei sprendimus.“

Pažymėtina, kad Baudžiamojo proceso kodekso 45 straipsnis įtvirtina aktyvią ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ir teisėjo pareigą išaiškinti proceso dalyviams jų procesines teises ir užtikrinti galimybę jomis pasinaudoti.

Baudžiamojo proceso kodekso 8 straipsnyje nustatyta, kad baudžiamasis procesas vyksta valstybine kalba. Jei proceso dalyvis nemoka valstybinės kalbos, tokiems asmenims yra užtikrinama teisė daryti pareiškimus, duoti parodymus gimtąja kalba arba kita kalba, kurią moka proceso dalyvis. Be to, proceso dalyvis turi teisę nemokamai naudotis vertėjo paslaugomis. Baudžiamojo proceso kodekso 8 straipsnio 3 dalis nustato, kad bylos dokumentai, kurie Baudžiamojo proceso kodekso nustatytais atvejais įteikiami įtariamajam, kaltinamajam ar nuteistajam (tai apima ir pranešimą apie įtarimą), taip pat kitiems proceso dalyviams, turi būti išversti į jų gimtąją kalbą arba į kitą kalbą, kurią jie moka.

Teritorinių policijos areštinių veiklos taisyklėse nurodoma, kad policijos areštiniuose laikomi asmenys turi teisę gauti raštišką informaciją apie asmenų laikymo policijos areštiniuose tvarką ir sąlygas, jų teises bei pareigas. Įvairiomis kalbomis išverstų formų apie laikymo policijos areštiniuose sąlygas ir tvarką nėra parengta, kadangi į policijos areštines patenka įvairių valstybių piliečiai, dažnai nesuprantantys nei anglų, nei rusų, nei lenkų ar kitų plačiau naudojamų kalbų. Dėl šios priežasties uždaromas užsienietis yra supažindinamas su šia tvarka jam suprantama kalba vertėjo žodžiu pagalba, kuris dalyvauja nuo pat asmens sulaikymo momento.

Pastabos

- **Lietuvos valdžios institucijos yra kviečiamos pradėti taikyti elektroninį policijos vykdomų apklausų fiksavimą visoje šalyje (24 punktas).**

Baudžiamojo proceso kodekso 179, 183 ir 188 straipsniai numato, kad atliekant įtariamojo ar liudytojo apklausą, gali būti filmuojama, daromas garso ir vaizdo įrašas. Šie įrašai yra protokolo priedai.

Šiuo metu yra vykdomas projektas dėl Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos sukūrimo (e. byla). Projekto tikslas – perkelti į elektroninę erdvę visus baudžiamojo proceso veiksmus. Įgyvendinus projektą, visų baudžiamojo proceso veiksmų rezultatai, taip pat garso ir vaizdo įrašai bus įkeliami į informacinę sistemą.

Sulaikymo / suėmimo sąlygos

Rekomendacijos

- Lietuvos valdžios institucijos turi dėti daugiau pastangų sudaryti tinkamas materialines sulaikymo visose policijos areštinėse sąlygas. Turi būti imamasi priemonių, kurios užtikrintų, kad:
 - kameroose būtų apšviestos natūralia ir dirbtine šviesa (t. y. pakankama skaityti, išskyrus miego laiku);
 - kameroose esantys tualetai būtų visiškai atskirti pertvaromis (t. y. nuo grindų iki lubų);
 - higiena kameroose būtų pakankamo lygio;
 - sulaikytieji ir (arba) suimtieji būtų aprūpinti švariu čiužiniu ir švaria patalyne (25 punktas);

2009 metais buvo pradėta įgyvendinti Policijos areštinių veiklos optimizavimo 2009–2015 metų programa, patvirtinta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2009 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 5-V-473. Iš 46 2009 metais veikusių policijos areštinių šiuo metu šalyje veikia 25. Vadovaujantis šia programa, buvo uždarytos policijos areštinės, kuriose laikymo sąlygos buvo blogiausios, taip pat pagal programą nuolat vykdomi šiuo metu veikiančių policijos areštinių remontai (atlikti Panevėžio apskrities vyriausiojo policijos komisariato, Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Švenčionių rajono policijos komisariato areštinių remontai, projektuojamos naujos Klaipėdos ir Šiaulių apskrities vyriausiųjų policijos komisariatų areštinės, numatyta atlikti Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kelmės rajono policijos komisariato ir Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kėdainių rajono policijos komisariato areštinių remontus). Per minėtą laikotarpį asmenų laikymo policijos areštinėse sąlygos, palyginti su 2009 m., labai pagerėjo.

Policijos areštinių įrengimo reikalavimus reglamentuoja Lietuvos higienos norma HN 37:2009 „Policijos areštinės: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Sveikatos apsaugos ministro 2009 m. rugsėjo 29 d. įsakymu Nr. V-820. Joje nurodoma, kad policijos areštinėse laikomi asmenys turi būti apgyvendinti tik tam pritaikytose kameroose. Naujai statomose policijos areštinėse kameras draudžiama įrengti rūsiuose ir pusrūsiuose. Policijos areštinės kameroje turi būti skaidraus stiklo langai. Natūralaus apšvietimo koeficientas turi būti 0,5 procento. Areštinių kamerų ir karcerio dirbtinė apšvieta turi būti ne mažesnė kaip 200 lx. Policijos areštinės kameroje ir karceryje įrengta dirbtinė naktinė apšvieta turi būti ne mažesnė kaip 10 lx ir ne didesnė kaip 20 lx. Policijos areštinės kameros turi būti vėdinamos per langus (orlaides), išskyrus patalpas, kuriose veikia mechaninė patalpų vėdinimo ar kondicionavimo sistema.

Ši higienos norma taip pat numato, kad policijos areštinės kameroje turi būti įrengtas sanitarinis mazgas, kuris turi būti atskirtas nuo gyvenamosios paskirties ploto 120–130 cm aukščio pertvara. Sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema. Sanitariniame mazge turi būti unitazas, praustuvė, veidrodis, tualetu reikmenų spintelė (lentynėlė). Sanitarinis mazgas turi turėti atskirą patalpų oro šalinimo sistemą. Atsižvelgiant į šiuos reikalavimus yra projektuojami ir policijos areštinių sanitariniai mazgai. Manome, kad keisti šiuo metu galiojančios higienos normos nuostatas dėl pertvaros aukščio būtų netikslinga ir neracionalu, nes šiuo metu policijos areštinėse naudojamos pertvaros iš esmės atitinka joms keliamus funkcionalumo reikalavimus, o jų perdarymas pareikalautų didelių finansinių išlaidų.

Minėta higienos norma taip pat nustato policijos areštinės patalpų valymo, dezinfekavimo, priežiūros ir policijos areštinėje laikomų asmenų higienos reikalavimus. Remiantis jomis, visos policijos areštinių patalpos, įrenginiai ir baldai turi būti švarūs, langai ir durys sandarūs. Patalpose ant sienų ir lubų paviršių neturi būti pelėsių. Visos patalpos kiekvieną dieną turi būti valomos

drėgnuoju būdu. Dušinių, sanitarinių švaryklų, kamerų, sanitarinių mazgų grindys, santechniniai įrenginiai, praustuvės kiekvieną dieną turi būti plaunamos karštu vandeniu, valomos su valikliais, turinčiais dezinfekantų. Patalpoms, įrenginiams valyti ir dezinfekuoti turi būti naudojamos teisės aktais nustatytos leistinos naudoti priemonės. Policijos areštinių kamerose turi būti talpos buitinėms atliekoms. Buitinės atliekos pašalinamos vidaus tvarkos taisyklėse nustatyta tvarka ir periodiškumu.

Policijos areštinėse laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu kamerose. Tam tikslui jie turi būti aprūpinti švairiu ir tvarkingu valymo inventoriu. Į policijos areštinę patekę asmenys turi būti tikrinami, ar nėra utėlėti, apsikrėtę niežais (jei reikia – sanuojami), ir privalo nusiprausti sanitarinės švaryklos duše. Policijos areštinėse laikomi asmenys privalo prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę.

Higienos norma taip pat nustato, kad policijos areštinėse laikomi asmenys turi būti aprūpinami minkštuoju inventoriu (čiužiniais, pagalvėmis, antklodėmis), švariais lovos skalbiniais (dviem paklodėmis, užvalkalu pagalvei) ir dviem rankšluosčiais. Draudžiama policijos areštinėse laikomų asmenų nedezinfekuotą (neišvalytą) minkštąjį inventorių (čiužinį, pagalvę, antklodę) ir nescalbtus lovos skalbinius bei rankšluosčius perduoti kitiems suimtiems asmenims. Lovos skalbiniai, rankšluosčiai ir kiti skalbiniai skalbiami viešojoje skalbykloje. Minkštasis inventorius, kurio negalima skalbti, valomas cheminėje valykloje. Lovų čiužiniai, pagalvės, antklodės turi būti su užvalkalais iš nepralaidaus skysčiams, patvaraus paviršių valymo ir dezinfekcijos priemonėms audinio arba iš audinių, tinkamų skalbti ir (arba) dezinfekuoti įstaigoje esančiomis priemonėmis, pvz., areštinėje įrengtoje dezinfekcijos kameroje. Lovos skalbiniai turi būti keičiami atsižvelgiant į jų užterštumą, bet ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę.

- **įsakymas, nurodytas 27 punkte, turi būti pakeistas ir reformuluotas nustatant, kad mažesnės negu 2 m² kameros iš viso neturi būti naudojamos asmenims laikyti (27 punktas);**

Lietuvos policijos generalinio komisaro 2013 m. spalio 21 d. įsakymu Nr. 5-V-831 „Dėl Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. liepos 10 d. įsakymo Nr. 380 „Dėl teritorinių policijos įstaigų areštinių saugos ir eksploataavimo reikalavimų patvirtinimo“ pakeitimo“ nustatyta, kad policijos areštinėse įrengiamų trumpalaikio asmenų laikymo patalpų plotas negali būti mažesnis nei 2 kv. m.

- **jokios mažesnės negu 5 m² kameros neturi būti naudojamos kaip nakvynės patalpos (28 ir 31 punktai);**

Vadovaujantis Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisyklių, patvirtintų Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 5-V-356, 80 punktu, vienam policijos areštinėje laikomam asmeniui gyvenamojo ploto dydis negali būti mažesnis kaip 5 kv. m (sanitarinio mazgo plotas į bendrą gyvenamąjį plotą neįskaičiuojamas).

- **turi būti imamas priemonių užtikrinti, kad visiems asmenims, areštinėje laikomiems ilgiau nei 24 val., būtų kiekvieną dieną suteiktas bent vienos valandos pasivaikščiavimas lauke pakankamo dydžio ir tinkamai įrengtoje (pvz., su pastoge esant blogam orui ir poilsui) vietoje (29 punktas);**

Vadovaujantis Suėmimo vykdymo įstatymo 29 straipsniu ir Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisyklių 54 punktu, policijos areštinės administracija privalo užtikrinti, kad policijos areštinėje laikomi asmenys galėtų kasdien vieną valandą, o nepilnamečiai, moterys ir sergantys tuberkulioze – 2 kartus per dieną po vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Pasivaikščiavimas gali neįvykti arba jo trukmė gali būti sutrumpinama tik dėl nepalankių pasivaikščiavimui meteorologinių sąlygų, esant policijos areštinėje laikomo asmens prašymui, taip pat ekstremalių ar ypatingų situacijų metu. Pažymėtina, kad šios policijos areštinėse uždarytiems asmenims priklausiančios teisės įgyvendinimas yra griežtai kontroliuojamas.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi imtis priemonių užtikrinti, kad policijos areštinės būtų tinkamos už administracines teisės pažeidimus sulaikytiems asmenims. Jeigu tai neįmanoma, turi būti apsvarstytos su sulaikymu nesusijusių alternatyvų galimybės (30 punktas);**

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 21 straipsnis „Administracinių nuobaudų rūšys“ nustato, kad už atskirus administracinius teisės pažeidimus gali būti skirta administracinė nuobauda – administracinis areštas. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 336 straipsnis įpareigoja policijos įstaigas vykdyti nutarimus dėl administracinio arešto. Vadovaujantis Policijos areštinių apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Lietuvos policijos generalinio komisaro 2012 m. spalio 10 d. įsakymu Nr. 5-V-677, nuostatomis, administraciniu areštu nubausti asmenys yra laikomi policijos areštinėse. Administracine tvarka areštuoti asmenys policijos areštinėse laikomi atskirai nuo kitų asmenų.

Pažymėtina, kad 2011 metais Vyriausybė pateikė Seimui naujo Administracinių nusižengimų kodekso, kuris pakeis šiuo metu galiojančią Administracinių teisės pažeidimų kodeksą, projektą. Šiuo metu jis yra svarstomas Seime. Projekte numatoma visiškai atsisakyti administracinio arešto kaip nuobaudos rūšies už administracinių nusižengimų padarymą. Tai leistų gerokai sumažinti policijos areštinėse laikomų asmenų skaičius ir padėtų spręsti tam tikras struktūrines policijos areštinių problemas.

- **turi būti imtasi skubių priemonių užtikrinti, kad laikino sulaikymo patalpose nakties metu uždaryti asmenys gautų čiužinį ir apklotą (32 punktas).**

Policijos įstaigų operatyvaus valdymo padalinių darbo organizavimo instrukcijos, patvirtintos Lietuvos policijos generalinio komisaro 2010 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 5-V-553, 40 punkte nurodoma, kad ilgalaikio sulaikymo patalpose laikomiems asmenims, kai numatoma juos laikyti 24 ar daugiau valandų, turi būti išduodamas minkštasis inventorių (čiužiniai, pagalvės, antklodės), taip pat paklodės, užvalkalai, rankšluosčiai.

Trumpalaikio sulaikymo patalpose asmenys gali būti laikomi ne ilgiau nei 5 valandas, vėliau jie arba paleidžiami, arba perkeliami į ilgalaikio laikymo patalpas, arba į areštinę, todėl čiužiniai šiose patalpose jiems nėra išduodami.

Prašymai pateikti informacija

- **Patvirtinimas, kad įgyvendintas įsakymas nuo 2013 m. sausio 1 d. sulaikymo ir (arba) suėmimo tikslais nebenaudoti Vilnius miesto policijos areštinės 8–11 kamerų (26 punktas);**

Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2012 m. gruodžio 27 d. raštu Nr. 5-S-4686 Vilniaus apskrities vyriausiajam policijos komisariatui buvo pavesta nuo 2013 m. sausio 1 d. nenaudoti policijos komisariato areštinėje esančių kamerų Nr. 8, 9, 10 ir 11 asmenims laikyti.

Nuo nurodytos dienos šios kameros sulaikytiesiems laikyti nėra naudojamos.

- **atnaujinta informacija apie priemones, kurių imtasi laikymo sąlygoms Kelmės rajono policijos areštinės 4 kameroje pagerinti (28 punktas);**
- **atnaujinta informacija apie priemones Kelmės rajono policijos areštinės pasivaikščiojimų ir mankštinimosi gryname ore vietoms įrengti (29 punktas).**

Vadovaujantis Lietuvos policijos generalinio komisaro 2013 m. vasario 18 d. įsakymu Nr. 5-V-126 patvirtintu Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2013 metų Investicijų projektu

įgyvendinimo priemonių planu, iki 2013 m. pabaigos numatyta atlikti Kelmės rajono policijos komisariato remontą. Šiuo metu parengtas areštinės remonto darbų projektas, kuriame numatytas pasivaikščiojimo kiemelio įrengimas ir 4 kameros pertvarkymas. Pažymėtina, kad vietoj 4 kameros planuojama įrengti bendros paskirties patalpą, pritaikytą ūkio reikmėms, tad asmenys šioje patalpoje daugiau nebus laikomi. Areštinės remontą planuojama užbaigti 2014 m. I ketvirtį.

KALĖJIMAI

Ižanginės pastabos

Rekomendacijos

- Lietuvos valdžios institucijos turi dėti dideles pastangas pataisos namų ir tardymo izoliatorių perpildymui sumažinti toliau didelį dėmesį skiriant su laisvės atėmimu nesusijusioms priemonėms prieš skiriant bausmę, didinant laisvės atėmimui alternatyvių bausmių naudojimą ir taikant priemones, sudarančias geresnes galimybes laisvės atėmimu nuteistiems asmenims integruotis į visuomenę. Šioje srityje turi būti vadovaujama atitinkamomis Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijomis: Rekomendacija Rec (99)22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo, Rekomendacija Rec (2000)22 dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo, Rekomendacija Rec (2003)22 dėl lygtinio paleidimo, Rekomendacija (2006)13 dėl kardomojo kalinimo taikymo, jo sąlygų ir apsaugos nuo piktnaudžiavimo priemonių nustatymo ir Rekomendacija Rec (2010)1 dėl Europos Tarybos probacijos taisyklių. Taip pat turi būti imamasi tinkamų veiksmų dėl prokuratūros ir teisminių institucijų užtikrinant, kad jos visiškai suprastų taikomas politikos priemones ir išvengiant nebūtino ikiteisminio laisvės atėmimo ir bausmių skyrimo praktikos (33–35 punktai);

2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo Probacijos įstatymas, Bausmių vykdymo kodekso, Baudžiamojo kodekso ir Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimų įstatymai, kurie aktualūs sprendžiant pataisos įstaigų perpildymo problemą.

Probacijos įstatyme ir Baudžiamojo proceso kodekso pakeitimuose numatytas kaltinamojo socialinės aplinkos, kriminogeninių veiksnių vertinimas, kas padėtų teismui individualizuoti bausmę, tinkamai parinkti probacijos sąlygas, jei jis būtų pripažintas kaltu ir būtų paskirta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu.

Baudžiamajame kodekse išplėstas asmenų, kuriems gali būti taikoma probacija, ratas. Baudžiamasis kodeksas dabar numato, kad bausmės vykdymas gali būti atidedamas asmenims, nuteistiems ne didesne kaip 4 metų (pagal buvusį reglamentavimą – ne didesne kaip 3 metų) laisvės atėmimo bausme (nepilnamečių atžvilgiu vietoj 4 metų laisvės atėmimo bausmės ribos numatyta 5 metų laisvės atėmimo bausmės riba).

Baudžiamajame kodekse taip pat numatyta, kad asmenims, kuriems skiriama probacija, teismas galėtų paskirti pareigą dalyvauti resocializacijos programose, atlikti neatlygintinus viešuosius darbus, atlyginti nusikaltimu padarytą žalą ir kitas pareigas, kurios, teismo nuomone, darytų teigiamą įtaką nusikaltimą padariusiam asmeniui. Probacijos vykdymo metu paaiškėjus, kad paskirta pareiga nėra efektyvi, numatoma, kad ją būtų galima pakeisti efektyvesne, o laisvės atėmimo bausmė būtų taikoma tik kaip *ultima ratio* priemonė.

Probacijos įstatyme apibrėžtos pagrindinės probuojamųjų resocializacijos formos, o resocializacija įtvirtinta kaip esminis probacijos komponentas. Resocializacija vykdoma naudojant individualią motyvacijos skatinimo programą Elgesys–Pokalbis–Pasikeitimas (EPP), individualia elgesio korekcijos programą „Tik tu ir aš“, elgesio korekcijos programą darbui su nepilnamečiais „EQUIP“. Taip pat šis įstatymas įtvirtino individualaus darbo, pagrįsto nuteistojo rizikos lygiu ir kriminogeniniais veiksniais, su nuteistuoju pagrindus – individualaus priežiūros plano sudarymo tvarką, priežiūros priemones, intensyvumo ir periodiškumo principus.

Siekiant spręsti tardymo izoliatorių perpildymo problemą viena svarbiausių priemonių buvo naujos kardomosios priemonės – intensyvios priežiūros (elektroninis monitoringas) įvedimas. Pakeitus Baudžiamojo proceso kodeksą, nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigalios kardomųjų priemonių rūšių pakeitimai, numatant, kad gali būti taikoma kardomoji priemonė – intensyvi priežiūra. Tikimasi,

kad minėtos priemonės taikymas leis sumažinti suėmimo skyrimą, dėl ko sumažės ir tardymo izoliatorių perpildymas.

Kauno tardymo izoliatoriuje 2012-05-22 vyko pasitarimas-diskusija su teisėjais, prokurorais, laisvės atėmimo vietų vadovais dėl probacijos taikymo ir vykdymo, o 2012-06-11–2012-06-12 Nacionalinės teismų administracijos mokymo centre probacijos taikymo tema vesti seminarai teisėjams ir prokurorams.

Informuojame, kad laisvės atėmimo vietose laikomų nuteistųjų skaičius nuo 2012 m. sumažėjo 5 procentais: 2012 m. sausio 1 d. laisvės atėmimo vietose buvo 8 573 nuteistieji, 2013 m. sausio 1 d. – 8 550, 2014 m. sausio 1 d. – 8 144. Taip pat 17 procentų sumažėjo tardymo izoliatoriuose laikomų suimtųjų skaičius: 2012 m. sausio 1 d. tardymo izoliatoriuje buvo laikomi 1 347 suimtieji, 2013 m. sausio 1 d. – 1 179 suimtieji, 2014 m. sausio 1 d. – 1 118 suimtųjų.

Pradėjus veikti naujai probacijos sistemai, mažėja į laisvės atėmimo vietas bausmę atlikti atvykstančių nuteistųjų, kuriems buvo paskirta probacija. 2007–2011 m. probuojamieji, atvykę į laisvės atėmimo vietas (už probacijos vengimą arba bausmės skyrimą už naują nusikalstamą veiką), sudarė vidutiniškai apie 35 proc. visų pataisos įstaigose atliekančių bausmę nuteistųjų, o 2012 metais, įsigaliojus Probacijos įstatymui, – 28,3 proc.

- **Visuose pataisos namuose ir tardymo izoliatoriuose padidinti gyvenamojo ploto normą bendrabučio tipo patalpose vienam nuteistajam iki 4 m² (neįskaitant kameroje esančių tualetų patalpų užimamo ploto). Atitinkamai būtina peržiūrėti visų pataisos namų ir tardymo izoliatorių vietų skaičių (36 punktas).**

Siekiant įgyvendinti šią Komiteto rekomendaciją, įkalintų asmenų skaičius turėtų sumažėti iki 7 500 arba turėtų būti įrengta bent 1 000 naujų vietų įkalintiems asmenims.

Kaip jau buvo nurodyta atsakant į Komiteto ataskaitos 33–35 punktų rekomendacijas, įkalintų asmenų skaičius palaipsniui mažėja, o nuo 2015 metų pradėjus taikyti kardomąją priemonę – intensyvią priežiūrą, įkalintų asmenų (ypač – suimtųjų) skaičius turėtų dar labiau sumažėti. Esant bendram 9 399 vietų skaičiui įkalinimo įstaigose, 2013 m. gruodžio 16 d. duomenimis jose buvo laikomi 9 263 asmenys. Taigi nustatyta 3,1 m² vienam asmeniui norma bendrabučio tipo patalpose, kuriose apgyvendinti nuteistieji gali naudotis bendro naudojimosi patalpomis (tualetais, prausyklomis, poilsio kambariais, sportui skirtomis patalpomis, biblioteka, skaitykla), taip pat be apribojimų išeiti į lauką ir 3,6 m² vienam asmeniui norma kamerų tipo patalpose, yra užtikrinama. Jeigu įkalintų asmenų skaičiaus mažėjimo tendencija išliks, didės ir gyvenamojo ploto norma vienam asmeniui.

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metais patvirtintą Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategiją, vykdomos viešojo pirkimo procedūros dėl 320 vietų kalėjimo statybos, pasinaudojant viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo modeliu. Pirkimo procedūros vyksta pagal patvirtintą grafiką. Pagal pirkimo sąlygas, naujai pastatytas kalėjimas turėtų pradėti veikti per 3 metus nuo sutarties pasirašymo.

Taip pat parengtos galimybių studijos dėl 1 620 vietų tardymo izoliatoriaus-pataisos namų statybos šalia Vilniaus ir 1 180 vietų tardymo izoliatoriaus-pataisos namų statybos šalia Šiaulių. Pastačius nurodytas įstaigas, Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas ir Šiaulių tardymo izoliatorius bus uždaryti.

Prašymai pateikti informacija

- **Informacija apie konkrečias priemones, kurių imtasi Alytaus pataisos namų perpildymo problemai išspręsti (37 punktas).**

Kaip jau buvo nurodyta atsakant į Komiteto ataskaitos 33–35 punktų rekomendacijas, 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimams, įkalinimų asmenų skaičius palaipsniui mažėja: bendras įkalinimo įstaigose laikomų asmenų skaičius (lyginant 2013 m. sausio 1 d. ir 2014 m. sausio 1 d. duomenis) sumažėjo apie 5 procentais, nuo 9 729 asmenų iki 9 262 asmenų (414 asmenų). Alytaus pataisos namuose laikomų asmenų skaičius per tą patį laikotarpį sumažėjo apie 7 procentais, nuo 1 477 asmenų iki 1 398 asmenų (99 asmenimis). Šiuo metu Alytaus pataisos namuose laikomų nuteistųjų skaičius neviršija Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. 194, nustatyto didžiausio leistino laikyti Alytaus pataisos namuose nuteistųjų skaičiaus – 1 460. Pažymėtina, kad įkalinimų asmenų skaičiaus mažėjimas tapo nuolatine tendencija.

Be to, pasinaudojant 2009–2014 m. Norvegijos finansinio mechanizmo paramos lėšomis, Lietuvoje numatyta įsteigti 4 naujus pusiaukelės namus, į kuriuos, atsižvelgiant į nusikalstamo elgesio riziką ir elgesį bausmės atlikimo metu, tęsti bausmės atlikimo būtų perkelti pataisos namuose laikomi asmenys, kuriems liko ne daugiau kaip vieni metai iki galimo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos. Tokiu būdu, į pusiaukelės namus galės būti perkelta ir dalis Alytaus pataisos namuose laikomų nuteistųjų, taip dar labiau sumažinant šioje įstaigoje laikomų asmenų skaičių.

Netinkamas elgesys

Rekomendacijos

- **Apie tris 38 punkte nurodytus atvejus (užfiksuotos kraujosruvos atitiko tvirtinimus apie suduotą didelį smūgių skaičių lazda į sėdmenis) turi būti oficialiai pranešta kompetentingoms baudžiamojo persekiojimo institucijoms (41 punktas);**

Papildomai patikrinta ir nustatyta, kad medžiaga visais trim atvejais buvo pateikta Kauno apygardos prokuratūros Alytaus apylinkės prokuratūrai. Prokuroro įrašai apie medžiagos gavimą yra. Komiteto ataskaita pateikta visoms įkalinimo įstaigoms, rekomendacijos aptartos su visų įkalinimo įstaigų direktoriais ir kitais atsakingais pareigūnais. Nuo šiol visose įkalinimo įstaigose apie kiekvieną specialiųjų priemonių panaudojimo atvejį visuomet pranešama prokurorui.

Be to, Alytaus pataisos namuose direktoriaus 2013 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 1-59 sudaryta nuolat veikianti darbo grupė, kuri tiria kiekvieną jėgos ar specialiųjų priemonių panaudojimo atvejį.

- **Visiems Šiaulių tardymo izoliatoriaus prižiūrėtojams turi būti aiškiai nurodyta, kad jėgos panaudojimas prieš kalinamąjį viršijant pagrįsto būtinumo ribas yra sunkus nusikaltimas ir bus baudžiamas (42 punktas);**

Kalėjimų departamento Mokymo centras parengė ir per Kalėjimų departamentą pateikė visoms įkalinimo įstaigoms Atmintinę pareigūnams dėl šaunamųjų ginklų ir specialiųjų priemonių panaudojimo nepažeidžiant žmogaus teisių ir laisvių ir atsakomybės už netinkamą elgesį su įkalintais asmenimis.

Kalėjimų departamento Mokymo centras parengė ir taiko 6 akademinį valandų pareigūnų mokymo programą „Saugumo priemonių laisvės atėmimo vietose panaudojimas užtikrinant žmogaus teises ir pagrindines laisves“.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus jaunesniųjų pareigūnų 2012–2013 metų mokymo planai papildyti temomis dėl jėgos ir specialiųjų priemonių naudojimo teisinių pagrindų, ribų ir atsakomybės už ribų peržengimą naudojant jėgą ir specialiąsias priemones.

- Lietuvos valdžios institucijos turi imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad visoje kalėjimų sistemoje galimai netinkamo kalėjimų pareigūnų elgesio atvejus (įskaitant jėgos panaudojimo viršijant pagrįsto būtinumo ribas atvejus) tirtų institucija, nepriklausoma nuo konkrečios įstaigos ir, pageidautina, nuo visos kalėjimų sistemos (43 punktas);

Bausmių vykdymo kodekso 120 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad apie specialiųjų priemonių atvejį, jei dėl to padaryta asmens kūno sužalojimų, nedelsiant pranešama prokurorui ir atliekamas tarnybinis patikrinimas. Ši nuostata privaloma visiems įkalinimo įstaigų pareigūnams. Jeigu įkalinimas asmuo įkalinimo įstaigoje atlikto tarnybinio patikrinimo išvadą apskundžia Kalėjimų departamentui, Kalėjimų departamento direktoriaus sudaryta komisija ar atsakingas pareigūnas atlieka patikrinimą ir pateikia savo išvadas. Prokuroras, gavęs informaciją ir reikalingą medžiagą, priima sprendimą, ar specialiosios priemonės buvo panaudotos teisėtai ar neteisėtai.

Be to, įkalinami asmenys turi neribotą teisę apskusti bet kurią įkalinimo įstaigos administracijos ar pareigūno veiksmą ar sprendimą. Valstybės ir savivaldybių institucijų pareigūnams ir tarnautojams bei tarptautinėms institucijoms, kurių jurisdikciją ar kompetenciją priimti Lietuvoje bausmes atliekančių asmenų pareiškimus yra pripažinusi Lietuva, adresuoti prašymai ir skundai netikrinami ir išsiunčiami per vieną dieną nuo jų gavimo momento.

Pastabos

- **Buvo gauta Lukiškių tardymo izoliatoriaus–kalėjimo ir Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų kalinamųjų skundų dėl užgauliojimo žodžiu (37 punktas).**

Bausmių vykdymo kodeksas ir Suėmimo įstatymas įtvirtina įkalinimų asmenų teisę apskusti įkalinimo įstaigos vadovui ir Kalėjimų departamentui bet kurią įkalinimo įstaigos administracijos ar pareigūno veiksmą, taip pat ir užgauliojimus. Gavus skundą, atliekamas jo įvertinimas ir, nustačius galimus pareigūnų pažeidimus, sprendžiamas klausimas dėl tokių pareigūnų atsakomybės.

Įgyvendinant Komiteto 2012 metų vizito Lietuvoje preliminarioje ataskaitoje nurodytų trūkumų šalinimo priemonių planą, patvirtinto Kalėjimų departamento direktoriaus 2013 m. vasario 6 d. įsakymu Nr. V-40, priemonės, 2013 m. Kalėjimų departamento Mokymo centras parengė atmintinę įkalinimo įstaigų darbuotojams apie netinkamo elgesio su nuteistaisiais ir suimtaisiais formas (fizinė ir žodinė prievarta), neigiamas netinkamo elgesio pasekmes ir už tai pareigūnams taikytiną teisinę atsakomybę. Su šia atmintine buvo supažindinti visose laisvės atėmimo vietų įstaigose nuteistųjų ir suimtųjų apsaugą ir priežiūrą vykdančios pareigūnai.

Prašymai pateikti informacija

- **Išsami informacija apie veiksmų plano, parengto remiantis Seimo kontrolieriaus išvadomis dėl Alytaus pataisos namų veiklos ir administravimo, vykdymą ir 2013 m. numatyto vidaus audito išvadas (40 punktas);**

Pažymėtina, kad Seimo kontrolierius 2013 m. vasario 12 d. atlikęs nepriklausomą patikrinimą dėl saugios aplinkos užtikrinimo nuteistiesiems ir specialiųjų priemonių naudojimo konstatavo, kad Alytaus pataisos namų pareigūnai, atsižvelgiant į esamas finansines galimybes ir žmogiškuosius išteklius, imasi visų įmanomų priemonių, kad nuteistiesiems būtų užtikrinta saugi aplinka. Sprendžiant Seimo kontrolieriaus 2013 m. vasario 19 d. pažymoje Nr. 2013-1-5 nustatytus trūkumus, Alytaus pataisos namų 2-ajame ir 3-iajame lokaliniuose sektoriuose nedelsiant įrengti nuolatiniai priežiūros postai (pradėjo veikti nuo 2013 m. kovo 29 d.). Šiuose sektoriuose 2013 m. II ketvirtyje įrengtos vaizdo stebėjimo kameros. Taip pat nuo 2013 m. vasario 27 d. Alytaus pataisos namams skirtos papildomos 8 priežiūros jaunesniųjų pareigūnų pareigybės, o nuo 2013 m. liepos 5 d. papildomai įsteigtos dar 7 priežiūrėtojų pareigybės.

Kitiems Seimo kontrolieriaus nurodytiems trūkumams pašalinti reikėtų nemažai valstybės biudžeto lėšų. Todėl priemonės, kuriomis būtų sprendžiamos žmoniškųjų išteklių didinimo ir nuteistųjų apsaugos gerinimo problemos, bus įgyvendintos 2014 metais. Šiam tikslui pasiekti 2014 metais bendras įstaigos biudžetas padidintas 9 proc. palyginti su 2013 metais.

- **Trijų 38 punkte nurodytų atvejų tyrimų, kuriuos vykdė kompetentingos baudžiamojo persekiojimo institucijos, išvados (41 punktas).**

Visais trimis atvejais tarnybinius tyrimus po specialiųjų priemonių panaudojimo nedelsdama atliko Alytaus pataisos namų Vidaus tyrimų tarnyba. Išvadose konstatuota, kad specialiosios priemonės buvo panaudotos nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų. Su šiomis išvadamis supažindinta Kauno apygardos prokuratūros Alytaus apylinkės prokuratūra – tai patvirtina šios prokuratūros prokuroro įrašai ant išvados apie susipažinimą. Prokuratūra papildomų tyrimų neatliko.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Seimo kontrolierius, išsamiai susipažinęs su visais 2012 m. Alytaus pataisos namuose buvusiais specialiųjų priemonių panaudojimo atvejais (32), konstatavo, kad visais specialiųjų priemonių panaudojimo atvejais Alytaus pataisos namuose buvo išvengta sunkių pasekmių, specialiosios priemonės buvo taikomos adekvačiai, neteisėtų šių priemonių panaudojimo atvejų nenustatyta.

Bendros nuteistųjų ir karamųjų kalnimo sąlygos

Rekomendacijos

- **Turi būti atnaujintas Alytaus pataisos namų bendrabučio Nr. 2 remontas ir imtasi ryžtingų veiksmų pagerinti materialines laikymo sąlygas Šiaulių tardymo izoliatoriuje, atsizvelgiant į 47 ir 48 punktuose pateiktas pastabas. Konkrečiai kalbant apie sanitarines bendrabučio tipo patalpų sąlygas, jos visos turi būti atitvertos pertvaromis (t. y. nuo grindų iki lubų) (49 punktas);**

Alytaus pataisos namų nuteistųjų gyvenamajam bendrabučiui Nr. 2 rekonstruoti parengtas statybos techninis projektas ir atlikta jo bendroji ekspertizė. 985 vietų bendrabutis, kuriame dabar nuteistieji gyvena kambariuose po 11–15 asmenų, bus rekonstruojamas į 426 vietų gyvenamąsias patalpas. Šiose patalpose nuteistieji gyvens po 5–8 asmenis ir bus galimybė šias patalpas nakčiai rakinti. Taip pat bus įrengtos nuo gyvenamųjų patalpų izoliuotos ir higienos normas atitinkančios sanitarinės patalpos. Kol nepradėti vykdyti statybos ir montavimo darbai, minėto bendrabučio blogiausios būklės patalpose atliekami paprastojo remonto darbai (dažomos lubos, sienos, grindys, atnaujinami sanitariniai mazgai).

Siekiant pagerinti įkalintųjų laikymą Šiaulių tardymo izoliatoriuje, parengta galimybių studija projektui „Šiaulių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų statyba bei paslaugų teikimas“ įgyvendinti viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdu. Kol nepradėtas projekto įgyvendinimas, 2012 m. suremontuotos 33 kameros, 2013 m. suremontuotos 27 kameros, įrengtos papildomos 5 kameros įkalintųjų priėmimo ir paskirstymo punkte, šiuo metu remontuojamos dar 3 kameros.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi imtis skubių priemonių užtikrinti, kad visi Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo kalniamieji būtų laikomi tinkamai įrengtose ir baldais apstatytose kameroose, kad jos būtų šildomos, apšviečiamos natūralia šviesa, o tualetai būtų visiškai atskirti pertvaromis. Konkrečiai kalbant apie apytiksliai 5 m² ploto kameras, jos turi būti naudojamos tik vienam kalniamajam ir tik trumpiems laikotarpiams (50 punktas);**

Siekiant pagerinti įkalintųjų laikymą Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime, kol nepradėtas įkalintų asmenų iškėlimas į naujas laisvės atėmimo vietų įstaigas (žr. atsakymą į 50 rekomendaciją), 2013 m. suremontuota 31 kamera, sveikatos priežiūros tarnybos patalpos. Taip pat rekonstruotas šilumos mazgas, todėl dabar patalpose palaikoma pastovi temperatūra. Labiau pagerinti natūralų apšvietimą nėra galimybių, kadangi pastatai priskirti kultūros paveldui ir didinti langų neleidžiama, todėl gerinamas dirbtinis apšvietimas. Sanitariniai mazgai kamerose atitverti 1,2 m aukščio pertvaromis.

Sanitarinių mazgų įrengimą nustato Pataisos įstaigų įrengimo ir eksploatavimo taisyklės, patvirtintos Kalėjimų departamento direktoriaus 2011 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. V-82. Pagal šias taisykles, įrengiant naujas, rekonstruojant ar iš esmės remontuojant esamas kameras, kamerose turi būti įrengiamos ne mažesnės kaip 100x142 cm ploto sanitarinio mazgo kabinos. Sanitarinio mazgo kabinoje įrengiamas metalinis praustuvas ir unitazas arba nerūdijančio plieno klozetas. Nesant techninių galimybių esamose kamerose įrengti sanitarinio mazgo kabinos, sanitarinio mazgo vieta turi būti atitverta pertvara nuo likusio kameros ploto, kuri turi būti padengta lengvai valoma, drėgmei ir dezinfekcijos medžiagoms atsparia danga.

Keisti šiuo metu galiojančias taisykles dėl visiško sanitarinių mazgų atitvėrimo (atskirų sanitarinio mazgo kabinų įrengimo) būtų netikslinga ir neracionalu, nes šiuo metu kamerose naudojamos pertvaros iš esmės atitinka joms keliamus funkcionalumo reikalavimus, o jų pertvarkymas į sanitarinio mazgo kabinas pareikalautų didelių finansinių išlaidų. Be to, Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime visiškai izoliuoti sanitarinių mazgų nuo likusios kameros erdvės nėra galimybių, nes techniškai neįmanoma įrengti atskiros ventiliacinės sistemos sanitariniams mazgams.

5 m² ploto kameros naudojamos tik ypatingais atvejais (kai įstaiga perpildyta), jose laikoma po vieną asmenį ir kuo trumpesnę laiką.

- **Turi būti imtasi priemonių, kad kalinamieji galėtų dažniau naudotis dušu, atsižvelgiant į Europos kalėjimų taisyklių 19.4 taisyklę (51 ir 60 punktai);**

Galimybė nusiprausti po dušu visiems įkalintiems asmenims užtikrinama ne rečiau kaip kartą per savaitę. Dažniau nei kartą per savaitę praustis po dušu turi galimybę dirbantys nuteistieji, taip pat tokia galimybė sudaroma daliai įkalintų asmenų karštuoju metų laikotarpiu. Be to, šiuo metu svarstomi teisės aktų pakeitimai, kuriais visiems nuteistiesiems būtų leidžiama naudotis dušu dažniau negu kartą per savaitę.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi dėti daugiau pastangų, kad visi nuteistieji Alytaus pataisos namuose galėtų užsiimti konstruktyvia ir prasminga veikla, ir ypač sudaryti jiems galimybes dirbti (geriausiu atveju – profesinę vertę turintį darbą) (54 punktas);**

2013 m. spalio 1 d. Alytaus pataisos namuose darbine veikla buvo užimta apie 22 proc. nuteistųjų. Valstybės įmonėje prie Alytaus pataisos namų dirbo 188 nuteistieji;

2013–2014 mokslo metų pradžioje Alytaus pataisos namuose veikiančiose švietimo įstaigose mokėsi apie 37 procentai (6 proc. daugiau, nei 2012–2013 mokslo metais) visų Alytaus pataisos namuose laikomų nuteistųjų: bendrojo lavinimo mokykloje mokėsi apie 250 nuteistųjų, profesinėje mokykloje mokėsi 264 nuteistieji.

Nuo 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas, taip pat sprendžiama nuteistųjų užimtumo problema. Šiuo įstatymu išplėstas sąrašas nuteistųjų, kurie galėtų užsiimti individualia darbine, kūrybine ar kitokia veikla, t. y. numatyti, kad šia veikla gali užsiimti ir nuteistieji, atliekantys bausmę paprastojoje grupėje. Įtvirtinta galimybė nuteistuosius, laikomus pataisos namuose lengvojoje grupėje, perkelti tęsti bausmės atlikimo į atvirąją koloniją. Atlikdami bausmę atvirojoje kolonijoje nuteistieji patys galėtų ieškoti darbo ar mokymosi vietą laisvėje. Nuteistiesiems, laikomiems pataisos namuose lengvosios grupės sąlygomis, nuteistiesiems,

laikomiems pataisos namuose paprastosios grupės sąlygomis ir atbuvusiems ne mažiau kaip vieną trečdalį bausmės laiko, ir nuteistiesiems, paliktiems kardomojo kalnimo vietose, taip pat sudaryta galimybė laisvės atėmimo vietos ligininėje ar kalėjime atliekant ūkio darbus išvykti be sargybos už pataisos įstaigos ar kardomojo kalnimo vietos teritorijos ribų, jeigu to reikia dėl dalyvavimo socialinėje reabilitacijoje. Socialinės reabilitacijos formos yra individualus ar grupinis darbas su nuteistaisiais, kuriuo siekiama skatinti nuteistuosius keisti savo elgesį bei išlaikyti šeimos ir kitus socialinius ryšius ir kuris dirbamas atsižvelgiant į nuteistųjų asmenybę, amžių, lytį, padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, išsilavinimą, elgesį bausmės atlikimo metu ir kitas aplinkybes; ilgalaikė nuteistųjų visuomeninio elgesio korekcija; nuteistųjų socialinių, dvasinių ir kultūrinių poreikių tenkinimas; pagalba sprendžiant nuteistųjų problemas.

Papildomai 2013 m. pradėta plačiau taikyti praktika, kai nuteistieji įdarbinami už įkalnimo įstaigos ribų statybose, socialinėse įstaigose, atlieka aplinkos tvarkymo darbus. Nuolat už įstaigos ribų dirba apie 25 nuteistieji, vasaros metu dirbo 36 nuteistieji. Apie 120 nuteistųjų nuolat dirba įstaigoje ūkio darbus (tvarkiniais, virtuvės darbininkais, elektrikais, santechnikais, bibliotekoje ir pan.).

Individualia darbine, kūrybine ar kita veikla užsiima apie 1–2 proc. nuteistųjų. Siekiant šią veiklą plėtoti, 2013 m. suremontuotos ir nuo 8 iki 35 vietų praplėstos patalpos, skirtos nuteistųjų meno kūrybai, nupirkta reikalinga įranga. Minėtose dirbtuvėse nuolat dirba apie 30 nuteistųjų, pareiškusių tokį norą. Darbo pobūdis – medžio darbai (drožimas, tekinimas, inkrustavimas).

Įstaigoje yra gerai įrengtas sporto aikštynas, kuriame ištisus metus organizuojami sporto renginiai, šiltuoju metu rengiamos vasaros spartakiados, taip pat nuteistieji kiekvieną dieną gali sportuoti savarankiškai, dienvakariškai tam numatytu laiku.

Pažymėtina, kad įstaigoje formuojamos naujos visuomenei naudingos veiklos tradicijos – dalyvavimas visuomeninėse akcijose už įstaigos ribų: 2013 m. gegužės 10 d. 6 nuteistieji dalyvavo švaros akcijoje „Darom“, spalio 21–25 d. 15 nuteistųjų dalyvavo kapinių ir jų prieigų tvarkymo darbuose. Šios eksperimentinės akcijos buvo sėkmingos, todėl tikimasi, kad ateityje visuomenės pasitikėjimas nuteistaisiais didės ir nuteistieji dažniau gaus pasiūlymų dirbti ar užsiimti kita prasminga veikla už pataisos įstaigos ribų.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi pakeisti teisės aktus, kad kardomieji iš skirtingų kamerų turėtų galimybę bendrauti, ir siekti padidinti kardomiesiems galimybes užsiimti veikla ne kameroje (55 punktas).**

Dar 2009 m. balandžio 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Suėmimo vykdymo įstatymas, kuriame numatyta galimybė suimtuosius įtraukti į darbinę veiklą, vykdyti jų bendrąjį lavinimą, nustatytos užimtumo formos: socialinis ir teisinis švietimas, socialinių ir dvasinių poreikių tenkinimas, pagalba sprendžiant suimtųjų problemas, kultūros, sporto ir kt. renginiai. Siekiant į nustatytas veiklas įtraukti suimtuosius, Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime I ir III korpusuose įrengta po papildomą patalpą suimtiesiems ir nuteistiesiems sportuoti, III korpuse planuojama įrengti patalpą video filmams demonstruoti. Įstaigos direktoriaus įsakymu nuo 2013 m. kovo 1 d. patvirtintas dviejų pamainų socialinių darbuotojų darbo grafikas, kas leidžia turimą materialinę bazę nuteistųjų ir suimtųjų užimtumui už kamerų ribų panaudoti nuo 7 val. iki 19 val.

Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo bibliotekoje įrengta kompiuterizuota darbo vieta, kur nuteistieji ir suimtieji pagal nustatytą grafiką gali naudotis teisės aktų informacine baze ir susipažinti su valstybės institucijų interneto svetainėse skelbiama informacija.

Be to, šiuo metu rengiami Suėmimo vykdymo įstatymo pakeitimai, kuriais būtų sušvelninta šiuo metu galiojanti nuostata, kad skirtingose kameroje laikomiems suimtiesiems draudžiama bendrauti tarpusavyje. Planuojama, kad toks draudimas bus toliau taikomas tik tiems suimtiesiems, kurie yra baudžiamojo proceso dalyviai toje pačioje baudžiamojoje byloje.

Prašymai pateikti informacija

- **Išsamus tvarkaraštis, pagal kurį kalinamieji iš Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo bus iki 2015 m. perkelti į kitą laisvės atėmimo įstaigą ir 2017 m. Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas bus uždarytas (50 punktas);**

Siekiant pagerinti įkalintųjų laikymą Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime parengta galimybių studija projektui „Vilniaus tardymo izoliatoriaus-pataisos namų statyba bei paslaugų teikimas“ įgyvendinti viešojo ir privataus sektorių partnerystės būdu. Įgyvendinant projektą planuojama skelbti vieną viešąjį pirkimą, kad būtų parinktas privatus partneris, naudojant pirkimo būdą – konkurencinį dialogą. Planuojama pirkimo procedūras pradėti 2014 metų pradžioje. Numatoma, kad pasirengimas konkursui ir jo vykdymas užtruks apie 15 mėnesių. Galimybių studijoje numatyta, kad statybos darbai bus vykdomi 3 metus, šis terminas bus perkeltas ir į konkurso dokumentus. Todėl planuojama, kad nauja įkalinimo įstaiga pradės funkcionuoti 2017 metų pabaigoje arba 2018 metų pradžioje.

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metais patvirtintą Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategiją, vykdomos viešojo pirkimo procedūros dėl 320 vietų kalėjimo statybos, pasinaudojant Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo modeliu. Pirkimo procedūros vyksta pagal patvirtintą grafiką. Pagal pirkimo sąlygas, naujai pastatytas kalėjimas turėtų pradėti veikti per 3 metus nuo sutarties pasirašymo.

- **Lietuvos valdžios institucijų pastabos dėl trūkumų, nurodytų 53 punkte dėl nuteistųjų Alytaus pataisos namuose aprūpinimu darbu (53 punktas).**

Valstybės įmonė, kurioje įdarbinti nuteistieji, įpareigota ir kontroliuojama, kad darbo saugos mokymai būtų vykdomi prieš pradėdant darbą kiekvienam naujai įdarbintam nuteistajam, toliau – teisės aktų nustatytu periodiškumu.

2013 m. suremontuota apie 100 m² baldų gamybai naudojamų patalpų. 2014 m. įmonės patalpos bus remontuojamos pagal finansines galimybes.

Įmonė darbo drabužiais visiškai aprūpina tik tam tikrų specialybių darbininkus (pvz., suvirintojus), kitų specialybių darbininkai – tik tam tikromis, pagal technologinį procesą būtinomis drabužių detalėmis (darbo prijuostėmis, pirštinėmis ir pan.).

Sąlygos, kuriomis bausmę atlieka nuteistieji laisvės atėmimu iki gyvos galvos

Rekomendacijos

- **Lietuvos valdžios institucijos turi atsižvelgdamos į 58 ir 59 punktuose pateiktas pastabas iš esmės peržiūrėti režimą, taikomą nuteistiesiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos. Atitinkamai turi būti pakeisti reikiami teisės aktai (59 punktas).**

Teisingumo ministerija šiuo metu svarsto galimybes keisti teisės aktų nuostatas, tarp jų ir izoliavimo reikalavimų nuteistiesiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos švelninimą, kai tokie asmenys nekelia realaus pavojaus kitiems asmenims ir įkalinimo įstaigos valdymui.

Sąlygos, kuriomis laikomi nepilnamečiai Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje

Rekomendacijos

- Lietuvos valdžios institucijos turi dėti dvigubai didesnes pastangas dar labiau pajvairinti prasmingą veiklą (įskaitant grupinį bendravimą) Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose. Dėl to taisyklė, ribojanti kardomųjų iš skirtingų kamerų kontaktus, turi būti taikoma lanksčiau (61 punktą);

Siekiant plėtoti tikslingą veiklą suimtiesiems nepilnamečiams, nuolat ieškoma naujų formų.

Nuo 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas, kuriame nustatyta galimybė nuteistiesiems išvykti už pataisos įstaigos ar kardomojo kalnimo vietos teritorijos ribų, jeigu to reikia dėl dalyvavimo vienoje iš socialinės rehabilitacijos formų: individualus ar grupinis darbas su nuteistaisiais, kuriuo siekiama skatinti nuteistuosius keisti savo elgesį bei išlaikyti šeimos ir kitus socialinius ryšius ir kuris dirbamas atsižvelgiant į nuteistųjų asmenybę, amžių, lytį, padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, išsilavinimą, elgesį bausmės atlikimo metu ir kitas aplinkybes; ilgalaikė nuteistųjų visuomeninio elgesio korekcija; nuteistųjų socialinių, dvasinių ir kultūrinių poreikių tenkinimas; pagalba sprendžiant nuteistųjų problemas.

Įgyvendinat Norvegijos finansinių mechanizmų finansuojamą programą „Pataisos, įskaitant bausmes be įkalnimo“ parengta paraiška gauti finansavimą projektui, kuriame numatyta Kauno tardymo izoliatoriaus septintojo aukšto nenaudojamas patalpas rekonstruoti į 70 vietų mokyklą. Įrengus šias patalpas išsiplės suimtųjų nepilnamečių grupinių užsiėmimų organizavimo galimybės: mokyklos klasėse bus galima ne tik vesti pamokas, bet ir kitus suimtųjų nepilnamečių grupinius užsiėmimus. Be to, kaip minėta atsakant į 55 punkto rekomendaciją, šiuo metu rengiami Suėmimo vykdymo įstatymo pakeitimai, kuriais būtų sušvelninta šiuo metu galiojanti nuostata, kad skirtingose kamerose laikomiems suimtiesiems draudžiama bendrauti tarpusavyje. Planuojama, kad toks draudimas bus toliau taikomas tik tiems suimtiesiems, kurie yra baudžiamojo proceso dalyviai toje pačioje baudžiamojoje byloje.

- **Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų lauko kiemų projektas turi būti peržiūrėtas, atsižvelgiant į 62 punkte pateiktas pastabas. Kiemuose taip pat turi būti įrengtos pastogės, kuriose būtų galima apsisaugoti nuo blogo oro ir pailsėti (pvz., suolas) (62 punktą).**

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų administracija per 2014 m. I pusmetį planuoja tardymo izoliatoriaus pasivaikščiojimo kiemeliuose įrengti platesnius stogelius pasislėpti nuo blogo oro. Šiam tikslui įstaigos biudžete jau numatytos reikalingos lėšos.

Be to, siekiant šiuose kiemeliuose sukurti jaukesnę atmosferą, dar 2013 m. pateikta paraiška Britų tarybai dalyvauti tarptautiniame projekte „Made Corrections“ (INSIDE/OUT). Šio projekto lėšomis planuojama iki 2014 m. pabaigos iškljuoti didelio formato nuteistųjų, dalyvavusių tarptautiniame projekte portretus-plakatus ir, esant galimybei, ištaipyti pasivaikščiojimo kiemelius.

Prašymai pateikti informacija

Lietuvos valdžios institucijų pastebėjimai dėl iš Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų gautų skundų, kad kalnamiėji turėjo patys pirkti medžiagas kameroms valyti (60 punktą).

Visose įkalnimo įstaigose visos kameros valymo inventoriūmi ir priemonėmis aprūpinamos pagal teisingumo ministro patvirtintas materialinio aprūpinimo normas. Nepilnamečiams suimtiesiems cheminės valymo priemonės išduodamos tik kamerai valyti dienotvarkėje nustatytu laiku ir naudojamos prižiūrint administracijos darbuotojui.

Aiškinantis situaciją nustatyta, kad nepilnamečiams suimtiesiems leidžiama parduotuvėje įsigyti drabužiams skalbti skirtų priemonių, kurias kai kurie suimtieji savo nuožiūra, manydami, kad tai geresnės kokybės priemonės, naudoja ir tvarkydami kameras.

Sveikatos priežiūros paslaugos

Rekomendacijos

- **Alytaus pataisos namuose ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime turi būti imtasi neatidėliotinų priemonių trūkstantoms sveikatos priežiūros tarnybų pareigybėms užpildyti ir bendrosios praktikos gydytojų bei slaugytojų skaičiui padidinti. Be to, dėl didelio sergamumo užkrečiamomis ligomis Alytaus pataisos namuose būtina organizuoti reguliarias medicinos specialisto konsultacijas (65 punktas);**

Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo Sveikatos priežiūros tarnyboje yra 20,5 asmens sveikatos priežiūros pareigybių: 1 tarnybos viršininko pareigybė, 7 gydytojų pareigybės (psichiatro, 2 šeimos gydytojo, odontologo, dermatovenerologo, radiologo, akušerio-ginekologo), 10 slaugytojo pareigybių, radiologijos laboranto pareigybė, dezinfekuotojo pareigybė, 0,5 klinikinio psichologo pareigybės. Į visas pareigybes, išskyrus 0,5 gydytojo psichiatro pareigybę, priimti dirbti asmens sveikatos priežiūros specialistai.

Alytaus pataisos namų Sveikatos priežiūros tarnyboje yra 16 asmens sveikatos priežiūros specialistų pareigybių: 1 tarnybos viršininko pareigybė, 4 gydytojų pareigybės (2,5 vidaus ligų (šeimos) gydytojo, 1 odontologo, 0,5 radiologo), 9,5 slaugytojo pareigybių, 0,5 radiologijos laboranto pareigybės, 0,5 medicinos biologo pareigybės, 0,5 provizoriaus pareigybės. Į visas pareigybes, išskyrus tarnybos viršininko pareigybę, priimti dirbti asmens sveikatos priežiūros specialistai.

Siekiant užtikrinti tinkamą asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą nuteistiesiems, teisingumo ministras ir sveikatos apsaugos ministras dar 2009 m. kovo 18 d. įsakymu Nr. V-195/1R-76 patvirtintame Laisvės atėmimo vietose veikiančių asmens sveikatos priežiūros tarnybų struktūros ir darbo tvarkos apraše nustatė, kad jeigu suimtajam ar nuteistajam (išskyrus asmenis, laikomus atvirosiose kolonijose) reikiamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos negali būti suteiktos asmens sveikatos priežiūros tarnyboje, jos gydytojai privalo teisės aktų nustatyta tvarka suimtiesiems ar nuteistiesiems išduoti siuntimus ambulatorinėms ar stacionarinėms specializuotoms asmens sveikatos priežiūros paslaugoms gauti Laisvės atėmimo vietų ligoninėje ar valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosiose įstaigose.

Laisvės atėmimo vietų ligoninės direktoriaus 2013 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. V-139, Kalėjimų departamentui pritarus, Laisvės atėmimo vietų ligoninėje įsteigta ŽIV / AIDS ir ją lydinčių ligų prevencijos ir gydymo grupė. Grupė organizuoja ir kvalifikuotai teikia (vyksta ir į įkalinimo įstaigas) sveikatos priežiūros paslaugas ŽIV infekuotiems ir sergantiems AIDS suimtiesiems ir nuteistiesiems, organizuoja ŽIV / AIDS sergančiųjų aprūpinimą vaistais, vykdo ŽIV / AIDS ir ją lydinčių ligų prevenciją ir monitoringą, konsultuoja pacientus ir įkalinimo įstaigų medicinos specialistus.

- **Būtina imtis būtinų priemonių itin pasenusiam rentgeno aparatui Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime pakeisti modernia įranga (66 punktas);**

Lukiškių tardymo izoliatoriuje naudojama 1986 m. pagaminta rentgeno įranga, kuri yra veikianti ir techniškai tvarkinga. Be to, Laisvės atėmimo vietų ligoninė 2011 m. įsigijo modernų mobilų rentgeno aparatą, kuris, esant poreikiui, gali būti panaudotas ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje.

Kaip nurodyta atsakant į 50 punkto rekomendaciją, vyksta Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo iškėlimo iš Vilniaus miesto centro parengiamieji darbai. Numatoma, kad 2017 m. pabaigoje – 2018

m. pradžioje dabartinis Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas nutrauks savo veiklą, todėl neracionalu investuoti lėšas į naujos įrangos pirkimą ir montavimą šioje įstaigoje.

- **Turi būti imtasi priemonių užtikrinti, kad medicininės apžiūros ataskaitoje, parengtoje atlikus medicininę naujai atvykusio asmens apžiūrą arba įvykus smurtiniam įvykiui įstaigoje, būtų:**
 - i) **apžiūrėto asmens teiginiai, turintys reikšmės medicininei apžiūrai (įskaitant ir jo teiginius apie jo sveikatos būklę ir tariamą netinkamą elgesį);**
 - ii) **išsami objektyvių medicininės apžiūros rezultatų ataskaita, paremta nuodugnia apžiūra;**
 - iii) **atsižvelgiant į pirmas dvi rekomendacijas pateikiama sveikatos priežiūros specialisto išvada, kurioje turėtų būti nurodyta, kiek kalinamojo teiginiai atitinka objektyvius medicininės apžiūros rezultatus. Tai sudarys atitinkamoms institucijoms ir ypač prokurorams galimybę tinkamai įvertinti užfiksuotą informaciją.**
(66 punktas);

Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 111 punkte ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 262 punkte nustatyta, kad įkalintą asmenį, kuriam padarytas kūno sužalojimas, apžiūri įkalinimo įstaigos sveikatos priežiūros tarnybos medicinos specialistas ir išrašo pažymėjimą apie kūno sužalojimo pobūdį, nurodo aplinkybes (pagal suimtojo ar nuteistojo pasakojimą), kurioms esant buvo padarytas kūno sužalojimas, datą, laiką ir vietą. Medicinos specialistas daro įrašą specialiame žurnale ir apie tai praneša įkalinimo įstaigos direktoriui arba jo pavaduotojui, atsakingam už apsaugą ir priežiūrą, o kai šių pareigūnų nėra, – vidaus tyrimų tarnybos pareigūnui. Apie įkalintam asmeniui padarytą kūno sužalojimą įkalinimo įstaigos direktorius arba jo pavaduotojas privalo nedelsdamas raštu pranešti teritorinės prokuratūros prokurorui ir inicijuoti tarnybinį tyrimą.

Praktikoje atvejų, kai apie įkalintiems asmenims padarytus kūno sužalojimus nepranešta prokurorui, nenustatyta.

Medicinos darbuotojams Kalėjimų departamento Mokymo centre rengiami mokymai dėl asmens apžiūros po jėgos ar specialiųjų priemonių panaudojimo, taip pat dėl fizinio bei psichologinio smurto požymių nustatymo ir fiksavimo.

Alytaus pataisos namų direktorius, siekdamas, kad papildomai mokymo kursą išklaustų visi įstaigoje dirbantys medicinos darbuotojai, 2013 m. vasario mėn. sudarė sutartį su Valstybinės teismo medicinos tarnybos prie Teisingumo ministerijos Alytaus poskyriu dėl kvalifikacijos kėlimo ir mokymo paslaugų teikimo. Kovo 6 d. Alytaus pataisos namų Sveikatos priežiūros tarnybos medicinos darbuotojai išklauė pirmuosius mokymus.

- **Esamos procedūros turi būti peržiūrėtos užtikrinant, kad tais atvejais, kai užfiksuojama sužeidimų, atitinkančių sulaikyto arba suimto asmens teiginius apie netinkamą elgesį (arba net nesant tokių pareiškimų, rodantys netinkamą elgesį), apie tai, nepaisant asmens pageidavimo, visada turi būti informuojamas prokuroras**
(68 punktas);

Kaip jau buvo minėta atsakant į 66 punkto rekomendaciją, apie įkalintam asmeniui padarytą kūno sužalojimą įkalinimo įstaigos direktorius arba jo pavaduotojas privalo visais atvejais nedelsdamas raštu pranešti teritorinės prokuratūros prokurorui ir inicijuoti tarnybinį tyrimą.

- **Turi būti imtasi veiksmų, kad kalinamųjų medicininės apžiūros būtų vykdomos negirdint ir nedalyvaujant ne medicinos personalui, jei gydytojas to nereikalauja**
(69 punktas);

Visų kalinimo įstaigų personalas dėl šios Komiteto rekomendacijos papildomai informuotas, Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui nurodyta vykdyti šią rekomendaciją įstaigoje.

Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse ir Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse nustatyta, kad kalinamojo medicinos konsultacijos ar apžiūros metu medicinos specialisto patalpose prižiūrėtojas gali būti tik tada, kai to prašo pats medicinos specialistas, kuris pagal Lietuvos įstatymus ir yra atsakingas už medicinos konsultacijos ar apžiūros konfidencialumą. Todėl, patys būdami atsakingi už informacijos apie asmens sveikatos būklę konfidencialumą, medicinos specialistai negali piktnaudžiauti teise saugumo sumetimais paprašyti prižiūrėtoją būti patalpoje medicinos konsultacijos / apžiūros metu. Be to, nurodytose taisyklėse nustatyta, kad kalinamojo medicinos konsultacijos / apžiūros metu, medicinos specialistui prašant, apžiūros patalpose būti gali tik tos pačios lyties prižiūrėtojas, kaip ir pacientas.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi peržiūrėti narkotikų vartojimo kalėjimų sistemoje prevencijos strategiją, įskaitant pagalbos narkotikų vartojimo problemų turintiems kalinamiesiems teikimą (71 punktą);**

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. spalio 9 d. nutarimu Nr. 921 nauja redakcija išdėstytas Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010–2016 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinis veiklos planas. Šiame plane numatyta Kalėjimų departamentui plėtoti bendrąją, atrankinę ir tikslinę narkomanijos prevenciją laisvės atėmimo vietose, plėtoti specialistų, įgyvendinančių narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prekursorių) paklausos mažinimo priemones, rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemą. Šioms priemonėms įgyvendinti Kalėjimų departamentui numatoma skirti papildomų lėšų 2014–2016 metais.

Iki 2010 m. Lietuvos įkalinimo įstaigose nebuvo numatyta specialių socialinių darbuotojų, kurie dirbtų tik su priklausomais nuo psichiką veikiančių medžiagų nuteistaisiais ar suimtaisiais. Sprendžiant susidariusią problemą ir siekiant pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą nuteistiesiems, sergantiems priklausomybės ligomis, 2010 m. gruodžio 17 d. Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu Nr. V-319 įstaigų, kurios vykdo nuteistųjų, priklausomų nuo psichiką veikiančių medžiagų, reabilitacijos programas, socialinės reabilitacijos skyriaus etatų sąrašas buvo papildytas vyresniojo psichologo ir psichologo etatais.

Kiekvienam naujai į įstaigą atvykusiam nuteistajam ar suimtajam yra atliekamas pirminis psichologinis asmenybės vertinimas. Identifikavus priklausomybės problemą, nuteistajam yra rekomenduojamos įvairios socialinės-psichologinės programos. Ypatingas dėmesys skiriamas priklausomų nuo psichiką veikiančių medžiagų asmenų motyvavimui dalyvauti psichologinėse ir užimtumo programose.

Darbe su priklausomais asmenimis prioritetą teikiama programoms, kurios remiasi mąstymo ir elgesio korekcija. 2007–2009 metais Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos įsigijo penkis kartotinio nusikalstamumo rizikos vertinimo metodikas bei keturias mąstymo ir elgesio korekcines programas, skirtas darbui su nuteistaisiais laisvės atėmimo vietose ir probacijos tarnybose.

Rizikos vertinimo metodikų taikymas įgalina ne tik atskleisti būsimų nusikaltimų prognozę, bet ir nustatyti intervencinių korekcinų priemonių poreikį konkrečiam nuteistajam. Mąstymo ir elgesio korekcinė programa „Tik tu ir aš“ skirta suaugusių asmenų psichosocialinei terapijai, programa „EQUIP“ – delinkventinio elgesio nepilnamečių terapijai. Pažymėtina, kad abi šios programos turi specialius modulius darbui su priklausomais asmenimis. Dar viena mąstymo ir elgesio korekcinė programa SeNAT, skirta seksualinius nusikaltimus įvykdžiusiems asmenims gydyti, taip pat orientuota ir į priklausomybių problemų sprendimą. Pastaruoju metu laisvės atėmimo vietose itin intensyviai diegiama 5 motyvacinių pokalbių programa Elgesys–Pokalbis–Pasikeitimas, skirta priklausomų asmenų motyvavimui gyventi blaiviai.

Apsisprendę gyventi blaiviai nuteistieji įkalinimo įstaigose turi galimybę dalyvauti Anoniminių Alkoholikų (toliau – AA) ir Anoniminių narkomanų (toliau – AN) grupių, dirbančių pagal Minesotos 12-os žingsnių programą, veikloje, kurios įsteigtos visuose pataisos namuose. Alytaus pataisos namuose veikia 40 vietų Priklausomybių ligų gydymo centras, kurio veiklą organizuoja VšĮ „Garstyčios grūdas“. AN grupės veikloje dalyvauja virš 20 nuteistųjų, tiek pat lanko AA užsiėmimus. Kybartų pataisos namų AN grupės veikloje dalyvauja 6 nuteistieji, Marijampolės pataisos namuose AA grupę nuolat lanko apie 40 nuteistųjų, 20 nuteistųjų dalyvauja Psichologinės tarnybos specialistų vykdomoje Priklausomybių intervencijos programoje.

Panevėžio pataisos namuose, kur bausmę atlieka moterys, yra du Priklausomybių ligų gydymo centrai (15 ir 18 vietų), dar apie 40 nuteistų moterų aktyviai dalyvauja AA ir AN grupių veikloje. Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos 2-ojoje valdyboje yra įsteigtas 30 vietų Alternatyviosios reabilitacijos centras, veikia AA ir AN grupės, šviečiamajame prevencinėje veikloje dalyvauja apie 80 nuteistųjų. Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos 1-ojoje valdyboje, kur dauguma nuteistųjų yra jauni, daug dėmesio skiriama šviečiamajai veiklai, kurią vykdo įstaigos Psichologinės tarnybos specialistai. Paskaitas ir aptarimus lanko, diskusijose dalyvauja apie 20 nuteistų asmenų. Šiuo metu Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos Psichologinės tarnybos specialistai baigia rengti artimiausiu metu numatomo atidaryti dienos centro, kurio veikla bus orientuota į priklausomų asmenų terapiją, nuostatus.

Tardymo izoliatoriuose psichologinių tarnybų ir socialinės reabilitacijos skyrių pareigūnai vykdo individualų šviečiamąjį darbą su priklausomais asmenimis. Savo darbe naudoja motyvacinio interviu metodą, siekdami motyvuoti suimtuosius blaiviam gyvenimui. Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime yra vykdoma Narkomanijos ir ŽIV prevencijos programa, demonstruojami ŽIV ir AIDS prevencijos tematika grindžiami filmai, vyksta jų aptarimas ir teminiai pokalbiai su nuteistaisiais.

Vilniaus pataisos namai nuo 2004 m. vykdo Priklausomų asmenų reabilitacijos grupės programą. Programos tikslai: 1) padėti nuteistajam gydytis nuo priklausomybės; 2) padėti nuteistajam pagerinti savo gyvenimo kokybę, emocinę, psichinę bei fizinę būseną; 3) padėti nuteistajam formuoti sveiko ir blaivaus žmogaus gyvenimo įgūdžius. Programą sudaro trys etapai: 1) įžanginė grupė (3 mėn. ambulatoriniai užsiėmimai); 2) intensyvi motyvacinė-educacinė terapija (12 dienų); 3) narkomanų reabilitacijos grupė (12 mėn. stacionari programa). Programos efektyvumas vertinamas subjektyviai, t. y. per kliento pokyčių vertinimą pataisos namuose (adaptyvus elgesys, tinkamas kontaktas su personalu bei kitais nuteistaisiais, priklausomybės kaip asmeninės problemos suvokimas ir pan.), ir objektyviai – išlikimas blaiviu visą programos laikotarpį.

Vilniaus pataisos namų vykdomoje Priklausomų asmenų reabilitacijos pagrindinės grupės programoje dalyvavo 125 nuteistieji. Plečiant Vilniaus pataisos namuose vykdomos Priklausomų asmenų reabilitacijos grupės programą į kitas pataisos įstaigas, 2011 m. buvo parengta 12 bausmių vykdymo sistemos – socialinės reabilitacijos ir psichologinių tarnybų – specialistų, gebančių vykdyti specifines, programai būtinas funkcijas. 2011 m. pabaigoje Vilniaus pataisos namų specialistai, vykdamys Priklausomų asmenų reabilitacijos grupės programą, surengė įžanginės grupės ambulatorinių užsiėmimų vykdymo tikslinius mokymus visų pataisos namų darbuotojams. Įžanginės grupės ambulatoriniai užsiėmimai vykdomi visose laisvės atėmimo vietose nuo 2012 m. pradžios.

Pasinaudojant 2009–2014 m. Norvegijos finansinio mechanizmo paramos lėšomis, Pravieniškių pataisos namuose-atvirosioje kolonijoje bus įkurtas 30 vietų Reabilitacijos centras, specialiai pritaikytas nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų priklausomiems nuteistiesiems laikyti ir kuriame bus teikiamos reikiamos terapijos paslaugos. Planuojama, kad šis Reabilitacijos centras pradės veikti 2015 metais.

- Lietuvos valdžios institucijos turi imtis skubių veiksmų ŽIV prevencijos ir gydymo Alytaus pataisos namuose strategijai parengti ir įgyvendinti (72 punktas);

ŽIV prevencijos ir gydymo Alytaus pataisos namuose strategiją šiuo metu rengia laisvės atėmimo vietų ligoninėje įsteigta ŽIV / AIDS ir ją lydinčių ligų prevencijos grupė ir Kalėjimų departamento Sveikatos priežiūros tarnybos specialistai. Minėta strategija bus parengta ir pradėta įgyvendinti iki 2014 m. balandžio 1 d.

Iki minėtos strategijos parengimo Alytaus pataisos namuose imtasi skubių priemonių didinti informacijos nuteistiesiems apie narkotikų žalą ir užsikrėtimo ŽIV pavojų ir būdus: Alytaus pataisos namų nuteistųjų valgykloje įrengta švieslentė, kurioje nuolat teikiama nuteistiesiems aktuali informacija šiuo klausimu. Drausmės sektoriuje tokia informacija nuolat teikiama per vidinį radiją.

- **Turi būti nutraukta kalėjimų pareigūnų informavimo apie tai, kad kalinamasis serga ŽIV, praktika (73 punktas).**

Ši Komiteto rekomendacija yra visiškai įgyvendinta ir laisvės atėmimo vietų įstaigų pareigūnai nėra informuojami, kad kalinamasis serga ŽIV arba AIDS.

Pastabos

- **Lietuvos valdžios institucijos raginamos padidinti Sveikatos apsaugos ministerijos vaidmenį kalėjimų sveikatos priežiūros srityje (64 punktas);**

Sveikatos apsaugos ministerija, įvertinusi šiuo metu galiojančių teisės aktų nuostatų, kuriomis nustatytos higienos normos, taikomos policijos areštinėms ir laisvės atėmimo vietų įstaigoms (tardymo izoliatoriams, areštinėms, pataisos namams, nepilnamečių pataisos namams, atvirosioms kolonijoms, Laisvės atėmimo vietų ligoninei), atitiktį Komiteto pateiktoms rekomendacijoms, 2014 m. numato patvirtinti Higienos normą „Laisvės atėmimo vietų sveikatos saugos reikalavimai“, kuria bus sujungtos ir peržiūrėtos Sveikatos apsaugos ministro 2009 m. rugsėjo 29 d. įsakymu Nr. V-820 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 37:2009 „Policijos areštinės: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ ir Sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“.

- **Lietuvos valdžios institucijos kviečiamos užtikrinti, kad kalinamiesiems būtų teikiama visa svarbi informacija apie vykdomas medicinines apžiūras ir jų tikslus (67 punktas).**

Sveikatos apsaugos ministro ir teisingumo ministro bendru 2013 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-276/1R-85 patvirtintas naujos redakcijos Asmenų, laikomų laisvės atėmimo vietų įstaigose, sveikatos profilaktinio tikrinimo dėl pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų tvarkos aprašas, kuris nustato asmenų, atvykusių ir laikomų laisvės atėmimo vietų įstaigose, sveikatos profilaktinio tikrinimo dėl pavojingų ir ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų organizavimo tvarką ir profilaktinių tyrimų atlikimo periodiškumą.

Laisvės atėmimo vietų įstaigose dirbantys medicinos darbuotojai su nurodytu įsakymu supažindinti, įsakymu patvirtinto tvarkos aprašo nuostatų vykdymas kontroliuojamas.

Taip pat prieštestinį ir potestinį paciento konsultavimą reglamentuoja Lietuvos sveikatos sistemos teisės aktai, kuriais vadovaujasi ir įkalinimo įstaigų sveikatos priežiūros specialistai.

Prieš atliekant bet kokias invazines medicinines intervencijas pacientai supažindinami pasirašytinai.

Prašymai pateikti informacija

- **Lietuvos valdžios institucijų pastebėjimai dėl galimų sunkumų, susijusių su kvalifikuoto personalo naujam ligoninei komplektavimu, ir išsamūs planai dėl būsimo kalėjimų ligoninės (-ių) veikimo (63 punktas).**

Siekiant iškelti Laisvės atėmimo vietų ligoninę įgyvendinamas investicijų projektas „Laisvės atėmimo vietų ligoninės perkėlimas į Pravieniškių gydymo ir pataisos namus“. 2013 metais gautas pastato „Intensyvaus stebėjimo poskyris. Chirurginis skyrius“ statybos užbaigimo aktas, baigiami ruošti pastato „Terapinis skyrius“ statybos užbaigimo aktui gauti ir pripažinimo pastato tinkamu naudoti dokumentai. 2014–2015 metais panaudojant Norvegijos finansinę paramos ir valstybės biudžeto bendro finansavimo lėšas numatoma užbaigti ir įrengti psichiatrijos korpusą, fizinės terapijos (vidaus ligų) skyrių, įrengti rentgeno kabinetą ir nupirkti reikalingą medicininę įrangą.

2012 m. iš laisvės atėmimo vietų ligoninės Vilniaus padalinio į Pravieniškių padalinyje naujai įrengtas patalpas iškeltas Vidaus ligų skyriaus infekcinis poskyris.

Pravieniškių gyvenvietė yra tik už 23 kilometrų nuo Kauno miesto, kuriame sveikatos priežiūros įstaigų tinklas išplėtotas ne prasčiau negu Vilniuje. Taip pat Kauno mieste yra medicinos specialistų rengimo mokslo įstaigos, todėl Laisvės atėmimo vietų ligoninę perkėlus į Pravieniškes yra realių galimybių tinkamai komplektuoti medicinos personalą.

Kiti klausimai

Rekomendacijos

- **Lietuvos valdžios institucijos turi peržiūrėti ir pareigūnų pareigybių lygius, ir jų išdėstymą Alytaus pataisos namuose, kad būtų užtikrinta, kad skirtinguose lokaliuose sektoriuose visada būtų pakankamai pareigūnų (74 punktas);**

2013 m. vasario mėnesį Alytaus pataisos namų 2-ajame ir 3-čiajame lokaliuose sektoriuose įrengti nuolatiniai priežiūros postai, kovo mėnesį šiuose sektoriuose įrengtos vaizdo stebėjimo kameros. Nuo 2013 m. kovo 1 d. Alytaus pataisos namams papildomai skirtos 8 prižiūrėtojų pareigybės, kurioms išlaikyti įstaigai skirta 238 tūkst. Lt. Per 2013 m. pirmąjį pusmetį Alytaus pataisos namuose į tarnybą priimta 13 jaunesniųjų pareigūnų į naujai įsteigtas ir buvusias anksčiau laisvas pareigas. 2013 m. antrajame pusmetyje Alytaus pataisos namams papildomai skirtos dar 7 pareigūnų pareigybės, kurioms apmokėti leista panaudoti sutaupytas darbo užmokesčio lėšas, o nuo 2014 m. pradžios šių pareigybių darbo užmokesčiui skirtas finansavimas.

- **Turi būti imtasi reikiamų priemonių, kad būtų užimtos laisvos prižiūrėtojų pareigybės Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime ir Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose (75 punktas);**

2014 m. sausio 1 d. Lukiškių tardymo izoliatoriui-kalėjimui buvo patvirtintos 348 pareigybės, iš kurių 13 buvo neužimtų (iš 221 patvirtintų jaunesniųjų pareigūnų pareigybių buvo neužimtos tik 9 pareigybės);

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriui-pataisos namams buvo patvirtinta 191 pareigybė, iš kurių 14 buvo neužimtų (iš 100 patvirtintų jaunesniųjų pareigūnų pareigybių buvo neužimtos 9 pareigybės). Pažymėtina ir tai, kad ši įstaiga nėra visiškai užimta, be to joje laikomų asmenų skaičius nuolat mažėja, pavyzdžiui, 2013 m. liepos mėn. buvo užimta 66 proc. įstaigos, o 2014 m. sausio mėn. – 58 proc.

Pastaruoju metu šiose įstaigose neužimtų pareigybių mažėja. Dėl daugelio neužimtų pareigybių šiuo metu yra besibaigiančios pareigūnų atrankos į laisvas vietas ir skyrimo į pareigas procedūros.

- **Turi būti nedelsiant imtasi priemonių užtikrinti, kad Alytaus pataisos namuose ir, jeigu taikoma, kituose Lietuvos kalėjimuose būtų nutraukta visų kategorijų personalo darbo 24 valandų pamainomis praktika (76 punktas);**

Darbo kodeksas ir Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas leidžia pamaininį iki 24 valandų per parą darbą. Kartu šiems darbuotojams garantuojama pagal nacionalinius įstatymus nustatyta poilsio trukmė.

Be to, šiuo klausimu buvo atlikta personalo apklausa. Jos rezultatai parodė, kad patys pareigūnai labiau pageidauja dirbti 24 val. trukmės pamainomis. Po 24 val. pamainos pareigūnai turi 3 paras poilsio. Sutrumpinus pamainos trukmę iki 12 val., ir taip ne itin patraukli tarnyba įkalinimo įstaigose taptų dar nepatrauklesne ir kiltų dar daugiau problemų dėl pareigybių užimtumo. Dalis Lietuvos įkalinimo įstaigų yra nedidelėse gyvenvietėse ir tik dalis jų personalo gyvena netoli įkalinimo įstaigos, todėl darbuotojams palankiau dirbti ilgesnės trukmės pamainomis negu dažniau vykti į tarnybą.

- **Turi būti pakeisti reikiami teisės aktai siekiant įtvirtinti principą, kad kardomi asmenys turėtų teisę į pasimatymus ir skambinti telefonu. Bet koks konkretaus kardomo asmens teisės į pasimatymus arba skambinti telefonu apribojimas turi būti pagrįstas tyrimu arba saugumo reikalavimais, taikomas ribotą laikotarpį ir kuo įmanoma švelnesnis. Be to, turi būti sudaryta galimybė gauti susirašinėjimui būtinas priemones (77 punktas);**

Remiantis Suėmimo vykdymo įstatymo 22 straipsniu, suimtiesiems pasimatymų su giminaičiais ir kitais asmenimis skaičius neribojamas, tačiau pasimatymą tardymo izoliatoriaus administracija leidžia tik norinčio pasimatyti suimtojo ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro arba teismo, kurio žinioje yra byla, rašytiniu sutikimu. Šis sutikimas gali būti vienkartinis arba daugkartinis. Jei ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis ar jį atliekantis prokuroras arba teismas, kurio žinioje yra byla, nesutinka leisti suimtajam pasimatyti su giminaičiais ir kitais asmenimis, suimtajam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi būti pateikiamas motyvuotas sprendimas.

Pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 23 straipsnį suimtiesiems telefoninių pokalbių su giminaičiais, sutuoktiniu ar sugyventiniu skaičius neribojamas, tačiau telefoninį pokalbį tardymo izoliatoriaus administracija leidžia tik norinčio paskambinti telefonu suimtojo ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro arba teismo, kurio žinioje yra byla, rašytiniu sutikimu. Šis sutikimas gali būti vienkartinis arba daugkartinis. Jei ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis ar jį atliekantis prokuroras arba teismas, kurio žinioje yra byla, nesutinka leisti suimtajam paskambinti, suimtajam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi būti pateikiamas motyvuotas sprendimas.

Be to, Suėmimo vykdymo įstatymo 49 straipsnio 2 dalis numato, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų ir teisėjų veiksmai ir sprendimai skundžiami Baudžiamojo proceso kodekso ar kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Todėl, jei suimtasis mano, kad ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis ar jį atliekantis prokuroras arba teismas, kurio žinioje yra byla, nepagrįstai atsisakė išduoti leidimą suimtajam pasimatyti ar paskambinti giminaičiams ir kitiems asmenimis, tokius sprendimus jis gali apskųsti aukštesniam prokurorui ar teismui.

Kartu pažymėtina, kad pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 15 straipsnio 6 dalį, jeigu suimtasis asmeninėje sąskaitoje neturi pinigų vokams, pašto ženklams, rašymo priemonėms ir popieriumi įsigyti ir jų prašo, tardymo izoliatoriaus administracija privalo aprūpinti jais suimtąjį iš šios įstaigos lėšų.

- **Turi būti pakeistos teisinės nuostatos, susijusios su pasimatymais, užtikrinant, kad visi nuteistieji galėtų turėti bent vieną vienos valandos pasimatymą per savaitę per tam tikrą mėnesį. Geriausia būtų, jeigu nuteistieji galėtų turėti vieną pasimatymą kiekvieną savaitę (78 punktas);**

Nuo 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas, kuriame įtvirtinta galimybė nuteistuosius, laikomus pataisos namuose lengvojoje grupėje, perkelti tęsti bausmės atlikimą į atvirąją koloniją. Būdami atvirojoje kolonijoje nuteistieji gali be apribojimų dalyvauti pasimatymuose, gauti pašto ir perduodamus siuntinius, smulkiuosius paketus su spauda, gauti ir siųsti laiškus, skambinti telefonu.

Šiuo metu papildomai peržiūrimos teisės aktų nuostatos, numatančios nuteistiesiems suteikiamų pasimatymų skaičių ir jų formas. Planuojama leisti trumpalaikius pasimatymus ir drausmės grupėje laikomiems nuteistiesiems. Kartu pažymėtina, kad visiškai suvienodinti skirtingose grupėse laikomiems nuteistiesiems skiriamų pasimatymų skaičiaus neplanuojama, kadangi tokiu būdu nuteistieji nebūtų skatinami laikytis drausmės ir režimo reikalavimų ir stengtis, kad pavyzdingai elgiantis jiems būtų suteikiama daugiau teisių ir lengvatų.

- **Paprastai kalinamieji turi turėti teisę į trumpalaikius pasimatymus su šeimos nariais jų fiziškai neatskiriant. Pasimatymai naudojant pertvarą turi būti išimtis ir taikoma atskirais atvejais dėl aiškių saugumo priežasčių. Visi pasimatymai turi vykti aplinkoje, kurioje būtų galima bendrauti nekalbant garsiau (79 punktas);**

Šiuo metu svarstoma galimybė leisti nuteistiesiems suteikti trumpalaikius pasimatymus su šeimos nariais, kurie vyktų atskirose patalpose, nedalyvaujant įkalinimo įstaigos atstovams.

- **Turi būti imtasi reikiamų priemonių, kad kalinamiesiems būtų pateikiami spendimai dėl drausminių priemonių skyrimo ir kad juose būtų pateikta paprasta ir aiški informacija apie skundo pateikimo procedūrą (80 punktas);**

Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 127 punkte ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 247 punkte nustatyta, kad nutarimo dėl nuobaudos skyrimo kopija įkalinam asmeniui neatlygintinai įteikiama jo pasirašymo dieną.

Nutarimo formoje (Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 30 priedas ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 378 priedas) nurodyta nuobaudos apskundimo tvarka.

Įkalinimo įstaigų vadovams papildomai nurodyta, kad būtų užtikrinamas reikalavimas – nutarimo dėl nuobaudos skyrimo kopija įkalinam asmeniui neatlygintinai įteikiama jo pasirašymo dieną.

- **Teisinės nuostatos dėl nepilnamečių perkėlimo į drausmės izoliatorių turi būti pakeistos, atsižvelgiant į 81 punkte pateiktas pastabas (81 punktas);**

Pažymėtina, kad nuobauda – uždarymas į drausmės izoliatorių suimtiems nepilnamečiams yra pati griežčiausia, o nuteistiems nepilnamečiams – viena griežčiausių drausminių nuobaudų, kuri gali būti taikoma tik už itin šiurkščius ar sistemingus režimo reikalavimų pažeidimus (nepilnamečių atveju taikoma itin retais atvejais). Be to, praktikoje nepilnamečiai paprastai į bausdos izoliatorių uždaromi žymiai trumpesniam laikui, nei teisės aktuose nustatytas maksimalus galimas šios nuobaudos taikymo terminas.

- **Turi būti imtasi priemonių užtikrinti, kad nuteistiesiems skiriant drausmines priemones nebūtų visiškai uždraudžiama palaikyti ryšius su šeima ir kad ryšių su šeima apribojimai, kaip nuobaudos forma, būtų taikoma tik tada, kai pažeidimas yra susijęs su šiais santykiais (82 punktas);**

Kaip jau buvo minėta atsakant į 78 punkto rekomendaciją, planuojama teisės aktus pakeisti taip, kad trumpalaikiai pasimatymai būtų leidžiami ir drausmės grupėje laikomiems nuteistiesiems.

- **Alytaus pataisos namuose ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime pastebėta praktika, kai slaugytojas kiekvieną dieną apsilanko drausmės izoliatoriuje, turi būti taikoma kiekvienoje kalėjimų sistemos įstaigoje (83 punktas);**

Teisės aktuose nustatyto reikalavimo, kad medicinos slaugytojas kiekvieną dieną lankytų drausmės izoliatoriuje uždarytus kalinius, nėra, kadangi prieš uždarant į drausmės izoliatorių kiekvieną kalinį privalo apžiūrėti gydytojas. Tačiau asmens sveikatos priežiūros specialistai dažnai lankosi drausmės izoliatoriuose dėl juose laikomų ir pas asmens sveikatos priežiūros specialistus užsiregistravusių nuteistųjų.

Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse nustatyta, kad įkalinti asmenys, kurių patekimas į asmens sveikatos priežiūros tarnybas yra apribotas, pas medicinos specialistą registruojami iš anksto. Gyvenamųjų patalpų korpusuose (fligeliuose, aukštuose, drausmės izoliatoriuose, kamerų tipo patalpose) šių įstaigų direktorių įgalioti priežiūros pareigūnai pildo nustatytos formos įkalintų asmenų ambulatorinio priėmimo registracijos žurnalus. Pacientai registruojami kasdien. Už visų registruotų pacientų susitikimą su medicinos specialistais atsako juos užregistravę pareigūnai.

- **Turi būti nebetaikomas reikalavimas, kad gydytojai patvirtintų, kad pritaikius nuobaudą kalinamieji gali būti perkelti į baudos izoliatorių. Medicinos personalas niekada neturi dalyvauti priimančias sprendimus, kuriais perkeliama į baudos izoliatorius / karcerius, išskyrus tuos atvejus, kai ši priemonė taikoma dėl medicinos priežasčių (84 punktas);**

Atsižvelgiant į Komiteto rekomendaciją nutarta teisės aktus pakeisti taip, kad medicinos personalas nedalyvautų sprendimų dėl nuobaudų nuteistiesiems skyrimo priėmimo procese.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad pagal Bausmių vykdymo kodekso nuostatas, gydytojas nedalyvauja priimančias sprendimą dėl kalinamojo perkėlimo į baudos izoliatorių. Gydytojui tik po sprendimo priėmimo nustatyta pareiga patikrinti, ar nuteistasis neturi asmens sveikatos sutrikimų, dėl kurių jis negalėtų atlikti nuobaudos arba bus apsunkintas asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimas.

- **Lietuvos valdžios institucijos turi peržiūrėti griežto režimo sąlygas, atsižvelgdamos į ankstesnes Komiteto rekomendacijas ir 85 punkte pateiktas pastabas. Konkrečiai: nuteistieji turi turėti galimybę dalyvauti prasmingoje veikloje. Be to, visi nuteistieji, kuriems taikomas šis režimas (įskaitant esančius baudos izoliatoriuose arba karceriuose) turi turėti teisę į reguliarius pasimatymus (85 punktas);**

Planuojama numatyti, kad nuteistiesiems, perkeltiems į drausmės grupę, būtų leidžiama suteikti trumpalaikius pasimatymus.

- **Turi būti imtasi priemonių 86 punkte nurodytiems trūkumams, susijusiems su materialinėmis laikymo Alytaus pataisos namų baudos izoliatoriuje, Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo ir Šiaulių tardymo izoliatoriaus karceriuose sąlygomis. Visose kamerosose turi būti pakankamas natūralus ir dirbtinis apšvietimas. Kameros taip pat turi būti tinkamai šildomos ir vėdinamos (86 punktas).**

2013 m. Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime rekonstruotas I korpuso, kuriame yra drausmės izoliatorius, šilumos mazgas, tuo išspręstas kamerų šildymo klausimas.

Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas ir Šiaulių tardymo izoliatorius statyti daugiau kaip prieš 100 metų, Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo pastatai įrašyti į istorinio paveldo saugomų objektų sąrašą, todėl pakeisti langų konstrukciją ir užtikrinti reikalaujamą natūralų apšvietimą šių įstaigų drausmės izoliatorių kamerose neįmanoma, tačiau užtikrinamas dirbtinis apšvietimas. Rekomendacija dėl natūralaus apšvietimo bus visiškai įgyvendinta pastačius naujas įkalinimo įstaigas šalia Vilniaus ir Šiaulių miestų ir į jas perkėlus Lukiškių tardymo izoliatorių-kalėjimą ir Šiaulių tardymo izoliatorių.

Pastabos

- **Turi būti dedamos pastangos užtikrinti, kad kalinamieji aiškiai žinotų apie savo teisę teikti skundus ir galėtų šia teise naudotis tokiu būdu, kuris užtikrina tinkamas nepriklausomumo, nešališkumo ir išsamumo garantijas (87 punktas);**

Su bausmių vykdymą reglamentuojančių teisės aktų rinkiniais suimtieji ir nuteistieji gali susipažinti bibliotekose, kurios veikia kiekvienoje įkalinimo įstaigoje.

Informacija apie teisę teikti skundus yra ne tik įkalinimo įstaigų bibliotekose, bet ir nuteistųjų būriuose, paprastai – iškabinta informaciniuose stenduose, dažniausiai pateikiami ir raštvedybos reikalavimus atitinkantys skundų įforminimo, vokų adresavimo pavyzdžiai, svarbiausių valstybės institucijų adresai.

Kalėjimų departamentas parengė kitakalbiamis suimtiesiems ir nuteistiesiems skirtus informacinius lankstinukus anglų ir rusų kalbomis, kuriuose pateikiama svarbiausia informacija apie kardamosios priemonės suėmimo ir laisvės atėmimo bausmės vykdymą, suimtųjų / nuteistųjų teises ir pareigas.

- **Komitetas tiki, kad Lietuvos valdžios institucijos skirs Seimo kontrolieriui ir Vaikų teisių kontrolieriui pakankamai išteklių kontrolės funkcijoms vykdyti (88 punktas).**

Seimo kontrolierių įstaiga, reaguodama į Komiteto pastebėjimą, pažymėjo, kad įstaiga pajėgi šiuo metu atlikti tik 2–3 stebėsenos vizitus per metus, kai nelaisvėje laikomų asmenų apsauga nuo netinkamo su jais elgesio galėtų būti stiprinama tik užtikrinant reguliarius patikrinimus. Be to, Seimui ratifikavus Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą Papildomą protokolą ir priėmus Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimus, Seimo kontrolierių įstaigai reikalinga skirti papildomų lėšų šio protokolo nuostatoms įgyvendinti. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga taip pat pažymėjo, kad jų įstaigai skiriamas finansavimas nėra pakankamas.

Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos 2014 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme, be numatytų papildomų lėšų darbo užmokesčiui atkurti, Seimo kontrolierių įstaigai papildomai numatyta 542 tūkstančiai litų naujoms funkcijoms vykdyti, o Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai – 73 tūkstančiai litų.

PSICHIATRIJOS ĮSTAIGOS

Tramdomosios priemonės

Rekomendacijos

- **Respublikinėje Vilniaus psichiatrijos ligoninėje turi būti imtasi veiksmų užtikrinti, kad naudojant tramdomąsias priemones būtų taikomi 94 punkte nurodyti būtiniausi standartai (94 punktas);**

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu kiekviena psichiatrijos įstaiga fizinio suvaržymo priemones taiko savo nuožiūra, ir vykdant Seimo Sveikatos reikalų komiteto 2013 m. kovo 13 d. sprendimą Nr. 111-s-2 „Dėl Lietuvos slaugos specialistų darbo problemų“ 1.2 punktą, Lietuvos slaugos specialistų organizacija parengė Fizinio suvaržymo rekomendacijų projektą. Šis projektas šiuo metu pateiktas pastaboms ir pasiūlymams gauti Sveikatos apsaugos ministerijos specialistams, Lietuvos psichiatrijų asociacijai, Vilniaus universiteto Medicinos fakultetui, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijai „Viltis“, kitoms profesinėms ir mokslinėms organizacijoms. Tuo siekiama suderinti ir turėti bendras fizinio suvaržymo rekomendacijas su visomis suinteresuotomis institucijomis.

- **Lietuvos valdžios institucijos, atsižvelgdamos į 95 punkte pateiktas pastabas, turi peržiūrėti į veną leidžiamų psichotropinių medikamentų taikymą Respublikinės Vilniaus psichiatrijos ligoninės pacientams (95 punktas).**

Pagal Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymą asmens sveikatos priežiūros įstaigos savarankiškai pasirenkia diagnostikos ir gydymo protokolus, jei nėra gydytojų specialistų organizacijų parengtų diagnostikos ir gydymo metodikų. Į tai bus atkreiptas dėmesys ir Respublikinei Vilniaus psichiatrijos ligoninei bus pavesta peržiūrėti diagnostikos ir gydymo protokolus, atsižvelgiant į Komiteto pateiktas rekomendacijas.

Vadovaujantis Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymu, diagnostikos ir gydymo metodika laikomas universitetų, mokslo tiriamųjų įstaigų, gydytojų profesinių draugijų parengtas, medicinos mokslo ir praktikos įrodymais pagrįstas dokumentas, kuriuo nustatomi bendrieji sveikatos sutrikimų ir ligų diagnozavimo bei gydymo principai. Diagnostikos ir gydymo protokolu laikomas sveikatos priežiūros įstaigos vadovo patvirtintas dokumentas, kuriuo nuosekliai nustatoma diagnostikos ir gydymo eiga.

Garantijos priverstinio hospitalizavimo atveju

Rekomendacijos

- **Lietuvos valdžios institucijos turi imtis veiksmų užtikrinti, kad priverstinai civiline tvarka hospitalizavus arba pratęsus hospitalizavimo trukmę:**
 - **pacientams būtų veiksmingai užtikrinta teisė būti asmeniškai išklaustytiems teisėjo (šiuo tikslu būtų galima apsvarstyti galimybę posėdžius rengti ligoninės patalpose);**

Sveikatos apsaugos ministerijoje šiuo metu yra sudaroma darbo grupė Psichikos sveikatos priežiūros įstatymui tobulinti. Numatoma iš esmės atnaujinti Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo nuostatas ir išdėstyti įstatymą nauja redakcija. Šioje darbo grupėje *inter alia* bus vertinami ir reikalingi teisinio reguliavimo pakeitimai, susiję su asmenų priverstinio hospitalizavimo ir priverstinio gydymo reglamentavimu bei papildomų procesinių garantijų suteikimu priverstinai hospitalizuojamiems ir priverstinai gydomiems asmenims.

- **teismas visais atvejais turi gauti psichiatro, kuris nėra susijęs su ligonine, kurioje gydomas atitinkamas pacientas, išvadą; (98 punktas);**

Pagal galiojančius teisės aktus nėra numatyta galimybė (juo labiau pareiga) teismui gauti su psichiatrijos ligonine nesusijusią psichiatro išvadą dėl asmens priverstinio hospitalizavimo. Tačiau rengiant naujos redakcijos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo projektą ir susijusių teisės aktų pakeitimus, *inter alia*, bus apsvairstyta galimybė teisės aktuose numatyti, kad asmuo gali būti hospitalizuotas trijų gydytojų komisijos (dviejų gydytojų psichiatrų ir vieno psichiatrijos įstaigos administracijos atstovo – gydytojo) sprendimu.

- **Lietuvos valdžios institucijos, atsižvelgdamos į 101 punkte pateiktas pastabas, turi imtis veiksmų, įskaitant ir susijusius su teisės aktais, kad būtų aiškiai atskirtos priverstinio hospitalizavimo psichiatrijos įstaigoje ir priverstinio psichiatrinio gydymo procedūros (101 punktas);**

Šis klausimas bus nagrinėjamas Sveikatos apsaugos ministerijos sudarytai darbo grupės rengiant naujos redakcijos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo projektą.

Prašymai pateikti informacija

- **Lietuvos valdžios institucijų pastebėjimai dėl to, kad kai kuriuose teismo sprendimuose dėl priverstinio hospitalizavimo psichiatrijos įstaigoje konkrečiai nurodyta, kad sprendimai negali būti skundžiami (99 punktas).**

Galiojantys teisės aktai numato, kad bylos dėl leidimo pratęsti priverstinį asmens hospitalizavimą nagrinėjamos pagal Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje numatytas supaprastinto proceso taisykles, kurios taikomos bylų dėl teismo leidimų išdavimo nagrinėjimui (ypatingoji teisena). Civilinio proceso kodekso 582 straipsnio 6 dalyje numatyta bendroji taisyklė šios kategorijos byloms, kad „teismo nutartis išduoti leidimą apeliacine tvarka neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos“.

Pažymėtina, kad pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 5 straipsnio 4 dalį nėra reikalaujama apeliacinio proceso (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Jėčius v. Lithuania*). Procesas vienoje teisminėje instancijoje laikomas pakankamu 5 straipsnio 4 dalies tikslais, tačiau su sąlyga, kad jame asmeniui užtikrinamos tinkamos procesinės garantijos (ypač atsižvelgiant į tai, kad sprendžiamas laisvės atėmimo klausimas).

Atsižvelgiant į tai, Sveikatos apsaugos ministerijos sudarytai darbo grupei rengiant teisės aktų projektus, bus svarstoma galimybė teisės aktuose įtvirtinti papildomas procesines garantijas priverstinai hospitalizuojamiems asmenims.